

Een leven naast gravel?

Een kwalitatief onderzoek naar de belevingen en ervaringen van toptennissers in relatie tot de investeringen ten behoeve van hun tennisloopbaan aan de ene kant en maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling aan de andere kant.

Universiteit Utrecht

Algemene Sociale Wetenschappen

Naam: Niels Reijgersberg
Studentnummer: 3128814
Datum: Juli 2008
Master: Vraagstukken van beleid en organisatie
Begeleider: Dr. Ineke Maas

Voorwoord

Dit onderzoek is uitgevoerd als stageopdracht bij het W.J.H. Mulier Instituut, centrum voor sociaal wetenschappelijk sportonderzoek, in 's Hertogenbosch. De probleemstelling van dit onderzoek past binnen het huidige onderzoek naar topsport en talentuitval van het Mulier Instituut.

Aan het interviewen van verschillende tennistalenten, toptennissers en oud-toptennissers heb ik veel plezier beleefd. Het waren ontzettend leuke gesprekken over hun belevingen en ervaringen als fulltime tennisser. Het was interessant om te horen hoe zij omgaan met de investeringen in hun tenniscarrière en of zij daarbij problemen ervaren met schoolopleiding, studie of het onderhouden van sociale contacten.

Vanwege mijn eigen ervaringen in topsport sloot het onderwerp van deze studie goed aan bij mijn belevingswereld. Het afronden van een studie heeft bij mij meegespeeld in de keuze om niet volledig voor mijn sport te gaan. De investeringen in mijn eigen sportcarrière hebben bij mij altijd tot bepaalde spanningen geleid. 's Avonds naar een leuk concert gaat niet zomaar, want er moet getraind worden. Dat spanningsveld, tussen de investeringen in de topsportcarrière aan de ene kant en maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling aan de andere kant, zag ik ook om mij heen. Bij sommige teamgenoten heerste dat sterker dan bij anderen. Ik heb me vaak afgevraagd hoe dat komt. Met deze studie heb ik me daar verder in kunnen verdiepen.

Ik wil mijn begeleiders, Agnes Elling en Roelien Luijt van het W.J.H. Mulier Instituut, bedanken voor hun tijd, aandacht en adviezen tijdens het uitvoeren en rapporteren van dit onderzoek. Bovendien hadden zij vaak meer vertrouwen in een goede afloop dan ik zelf. Dit was erg prettig om te ervaren en dat gaf mij weer energie om door te gaan. Tevens wil ik mevrouw Maas van de Universiteit Utrecht bedanken voor haar kritische opmerkingen. De duidelijke afspraken dwongen mij elke keer om door te werken. Uiteindelijk heeft dat er voor gezorgd dat ik, ondanks mijn intensieve sportbeoefening, de scriptie op tijd heb kunnen afronden.

Ik ben blij met dit resultaat als afsluiting van mijn studie. Het is niet altijd even makkelijk geweest om mijn eigen topsportcarrière te combineren met het onderzoek, maar het is voor mij wel een hele goede combinatie geweest. Van mijn sport neem ik nog geen afscheid, maar ik ga wel opzoek naar een andere levensinvulling.

Weert, juli 2008

Niels Reijgersberg

Inhoudsopgave

1. Achtergrond.....	4
1.1 Probleemstelling.....	5
1.2 Doelstelling.....	5
2 Literatuurstudie.....	7
2.1 Tennistalent.....	7
2.1.1 Capaciteiten.....	8
2.1.2 Gelegenheid.....	9
2.1.3 Motivatie.....	11
2.1.4 Het ontstaan van een topsportidentiteit.....	12
2.2 Toptennisser.....	14
2.2.1 Voorwaarden ten behoeve van een topsportcarrière.....	14
2.2.2 De ontwikkeling van de topsportidentiteit.....	16
2.3 Oud-toptennisser.....	18
2.3.1 Rol-exit proces	18
2.3.2 Aspecten van de overgang.....	19
3. Methodebeschrijving.....	22
3.1 Dataverzameling.....	22
3.1.1 Werving van respondenten.....	22
3.1.2 De onderzoeksgroep.....	23
3.1.3 Het kwalitatieve interview.....	24
3.2 Analyse van gegevens.....	25
3.3 Betrouwbaarheid en validiteit.....	26
4. Resultaten.....	27
4.1 De tennisbond en tennisscholen.....	27
4.1.1 De topsportstructuur van de tennisbond en tennisscholen in Nederland.....	27
4.1.1 Ondersteuning voor maatschappelijke oriëntatie vanuit de tennisbond en tennisscholen.....	29
4.1.2 Ondersteuning voor sociaalpersoonlijke ontwikkeling vanuit de tennisbond en tennisscholen.....	30

4.2 Maatschappelijke oriëntatie.....	32
4.2.1 Toptennis en voortgezet onderwijs.....	32
4.2.2 Toptennis en vervolg opleiding.....	35
4.2.3 Toptennis en toekomst oriëntatie.....	37
4.2.4 Toptennis en de overgang naar een andere levensinvulling.....	38
4.3 Sociaalpersoonlijke ontwikkeling.....	41
4.3.1 Topsportidentiteit en persoonlijk welbevinden.....	41
4.3.2 Banden met de sociale omgeving.....	44
4.3.3 Vrije tijd en andere levensstijl opties.....	49
4.3.4 Relaties.....	51
5. Conclusie	
5.1 Investerings op gespannen voet?.....	53
5.1.1 Beperkingen ten aanzien van maatschappelijke oriëntatie.....	53
5.1.2 Beperkingen ten aanzien van sociaalpersoonlijke ontwikkeling...	55
5.1.3 Ondersteuning vanuit de tennisbond en tennisscholen.....	56
5.1.4 Factoren voor het ervaren van een goede balans.....	57
5.2 discussie.....	61
6. Aanbevelingen.....	63
Literatuurlijst.....	66
Bijlagen.....	68
Bijlage I Topiclijst kwalitatief interviews.....	68

Hoofdstuk 1

1. Achtergrond

Sport heeft een duidelijke plaats gekregen in het huidige kabinetsbeleid ‘Samen werken, samen leven’. Zo laat premier Balkenende in een open brief aan het NOC/NSF weten dat sport een belangrijke bijdrage kan leveren aan de doelstellingen van het kabinetsbeleid op het gebied van onderwijs, integratie en wijkaanpak (Balkenende 2007). Naast deze maatschappelijke functie van sport is talentontwikkeling een belangrijk onderwerp van het kabinetsbeleid. Dat blijkt uit de sportnota van VWS, *De kracht van sport* (Bussemaker, 2007) en de daarmee gepaard gaande verruimde financiële middelen. Deze bieden een extra kans om een impuls te geven aan het topsportklimaat in Nederland. Talentvolle sporters moeten zich volledig aan hun sport kunnen wijden en goed worden begeleid, op sportief en op sociaal vlak (Bussemaker, 2007). Het kabinet heeft zich tot doel gesteld dat in 2011 het aantal Nederlandse sporters – met en zonder handicap – dat uitzicht heeft op de internationale top, of die top dan ook werkelijk haalt, is toegenomen met 20% ten opzichte van 2007 (Bussemaker, 2007).

De weg die een jonge talentvolle sporter aflegt naar de top is lang. Het is een weg met vele ‘obstakels’ waarin sporters ‘offers’ moeten brengen aan hun sociale en maatschappelijke leven om uiteindelijk aan de top te komen. Ondanks de vele investeringen die sporters doen in termen van trainingen en wedstrijden zal niet iedereen de top behalen. Daarom lijkt de balans tussen de opleiding tot het vak van topsporter en de voorbereiding op een maatschappelijke vervolgloopbaan van cruciaal belang.

Uit gegevens van het Sociaal Cultureel Planbureau blijkt dat de helft van de bevolking sport wekelijks volgt via TV of radio (Tiessen-Raaphorst & Breedveld, 2006). Hierdoor is de sport een interessante partner voor bedrijven om meer naamsbekendheid te verwerven. Topsport raakt steeds verder gecommmercialiseerd. Sportevenementen zijn verbonden met wereldwijd bekende merken als Pepsi, Nike, Visa, etc. (Cronin & Mayel, 1998). Dit brengt met zich mee dat de organisatie en beoefening van topsport op een steeds professionelere wijze wordt aangepakt. Dit blijkt ook uit een onderzoek naar de ontwikkelingen van het topsportklimaat in Nederland. Een meerderheid van de topsporters, toptrainers/-coaches en topsportcoördinatoren is van mening dat het topsportklimaat is verbeterd (Van Bottenburg e.a, 2003). Tevens zijn de verwachtingen die mensen hebben van topsporters steeds hoger. Topsporters zijn nationale helden, of persoonlijke rolmodellen (Baille & Danish, 1992).

Tennis is één van de sporten waarin deze ontwikkelingen al jaren geleden begonnen zijn. Tennis is de eerste sport waarin een professionele sportloopbaan voor zowel mannen als vrouwen mogelijk is. Er gaat veel geld in om, waardoor de sport niet alleen voor de tennisser van economisch belang is. Grote toernooien zijn niet meer weg te denken van de televisie. Sponsors verwachten prestaties van hun tennissers zodat zij meer Tv-minuten krijgen en hun kans op een verhoogde naamsbekendheid toeneemt. Bovendien is tennis populair onder de bevolking. Dat is te zien aan de vele fans en supporters tijdens toernooien en de vele beoefenaars van de tennissport. Tennis is qua

ledenaantal de op één na grootste sportbond van Nederland (NOC*NSF, 2006). Toptennissers leiden hierdoor een aangepast leven met economische voordelen, aandacht en sociale status. Dit heeft verregaande consequenties voor hun sociale en persoonlijke identiteit (Stier, 2007).

Een tennisloopbaan is een lange en onzekere weg en er komt een moment dat toptennissers om wat voor reden dan ook besluiten te stoppen met hun tenniscarrière. Een tennisser gaat over het algemeen niet heel lang meer door zodra hij de leeftijd van dertig jaar is gepasseerd. Niet iedere toptennisser die jaren in het internationale tennis heeft gespeeld zal financieel onafhankelijk zijn geworden. Alleen spelers die enkele jaren in de top 30 van de wereld hebben gestaan en hebben deelgenomen aan Grand Slamtoernooien zullen niet meer hoeven te werken om zichzelf en hun gezin te onderhouden. Ook al heeft een tennisser zoveel verdiend met zijn sport dat hij niet meer hoeft te werken, toch is het ook noodzakelijk om te werken aan een andere levensinvulling. Het lijkt dan ook zinvol om hier gedurende de tennisloopbaan al rekening mee te houden.

De verruiming van het topsportbudget vanuit de overheid, de verdergaande commercialisering en de hoge verwachtingspatronen die mensen van topsporters hebben, leiden ertoe dat de sport steeds meer tijd in beslag neemt van de topsporter. Deze ontwikkelingen lijken vooral de optimalisering van het topsportsysteem aan te moedigen. Er lijkt hier een spanningsveld te ontstaan tussen de opleiding tot topsporter aan de ene kant en maatschappelijke oriëntatie (studie/werk) en sociaalpersoonlijke ontwikkeling (privé-leven) aan de andere kant. Deze studie onderzoekt in hoeverre toptennissers spanningen ervaren op het gebied van maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling als gevolg van de investeringen in hun tennisloopbaan.

1.1 Probleemstelling

Door middel van diepte-interviews met top tennissers in verschillende fases van hun tennisloopbaan zal er een antwoord worden geformuleerd op de volgende vraag:

In hoeverre staan de investeringen van toptennissers ten behoeve van hun tennisloopbaan op gespannen voet met maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkelingen?

Deze algemene hoofdvraag wordt uiteengezet in onderstaande deelvragen. De eerste vier vragen hebben een meer beschrijvend karakter en laatste vraag is meer verklarend.

- *In hoeverre worden de investeringen in de tenniscarrière als beperkend ervaren voor een maatschappelijke oriëntatie ten behoeve van een loopbaan na de tenniscarrière?*
- *In hoeverre worden de investeringen ten behoeve van de tenniscarrière als beperkend ervaren voor sociaalpersoonlijke ontwikkelingen op het gebied van vriendschappen, privé-leven en andere levensstijlopties?*

- *Zijn hierin verschillen waarneembaar tussen toptennissers in verschillende fasen van hun tennisloopbaan?*
- *In hoeverre is er vanuit de tennisbond en de tennisscholen ondersteuning voor maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling?*
- *Welke factoren zijn van invloed op het ervaren van een goede balans tussen de investeringen van toptennissers ten behoeve van hun tennisloopbaan aan de ene kant en maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling aan de andere kant?*

1.2 Doelstelling

De inzet van deze kwalitatieve studie is om meer inzicht te verkrijgen in de belevingen en ervaringen van toptennissers in relatie tot de investeringen ten behoeve van hun tennisloopbaan aan de ene kant en maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling aan de andere kant.

Er worden interviews gehouden met tennissers in verschillende fasen van de tennisloopbaan.

Er zijn in deze studie drie fasen onderscheiden:

- 1) Tennistalenten,
- 2) toptennissers,
- 3) oud-toptennissers.

Documentanalyse, gesprekken met de topsportcoördinator van de tennisbond, trainers en ouders dienen ter ondersteuning. Zo wordt deze onderzoeksvraag vanuit verschillende invalshoeken belicht om een zo compleet mogelijk beeld van de sociale werkelijkheid te verkrijgen.

Deze studie is zowel wetenschappelijk als maatschappelijk relevant. Er is de laatste jaren veel onderzoek gedaan naar het beëindigen van de topsportcarrière, zie o.a.: Stier (2007), Gordan & Lavallee (2004) Taylor & Ogilvie (2001). In deze onderzoeken staat de overgang van een topsportcarrière naar een nieuwe levensinvulling centraal.

Tot op heden is er weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de investeringen van toptennissers ten behoeve van hun tennisloopbanen in relatie tot maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Dit onderzoek onder toptennissers moet meer inzicht geven in verschillende processen tijdens de tenniscarrière. In hoeverre ervaren toptennissers voor- en nadelen van hun topsportcarrière op het gebied van maatschappelijke oriëntatie, ten behoeve van een loopbaan na de sport. En in hoeverre ervaren zij spanningen op sociaalpersoonlijk vlak in het onderhouden van vriendschappen en relaties met hun sociale omgeving.

De bevindingen uit dit onderzoek sluiten goed aan bij de recente beleidsontwikkelingen op het gebied van topsport en talentontwikkeling. Hierdoor zullen eventuele interventies doelgerichter en beter uitgevoerd kunnen worden. De bevindingen uit dit onderzoek kunnen bijdragen aan verdere ontwikkeling van beleid waarbij een betere balans tussen de investeringen ten behoeve van een topsportcarrière aan de ene kant en maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling aan de andere kant centraal staat.

2. Literatuurstudie

Voor de beantwoording van de onderzoeksvraag is er onderscheid gemaakt in drie fasen van de tennisloopbaan: 1) de fase als tennistalent, 2) de fase als toptennisser, 3) de fase van oud-toptennisser.

Aan de hand van deze drie fasen beschrijft dit hoofdstuk verschillende aspecten die van invloed zijn op het verloop van een succesvolle tenniscarrière en hoe deze op gespannen voet kunnen komen te staan met maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkelingen. Het gaat hierbij om maatschappelijke ontwikkelingen als studie en werk en om sociaalpersoonlijke ontwikkelingen als banden met familie, vrienden en het hebben van andere levensstijlopties, zoals: de mogelijkheid om op stap te gaan of het hebben van andere hobby's.

In paragraaf 2.1, de fase als tennistalent, staan de voorwaarden die Van Yperen (2004) stelt om te komen tot topprestaties de centraal: capaciteiten, gelegenheid en motivatie. Deze voorwaarden sluiten aan bij drie soorten beperkingen die Ericsson (1993) stelt ten behoeve van een topsportcarrière namelijk: inspanningsgerichte beperkingen, beperkingen ten aanzien van hulpbronnen en motivationele beperkingen. Verder zal deze paragraaf ingaan op het ontstaan van een topsportidentiteit. Paragraaf 2.2, de fase van toptennisser, zal kort stilstaan bij de drie voorwaarden van Van Yperen en ingaan op de ontwikkeling van een topsportidentiteit. De laatste paragraaf, de fase van oud-topsporter, gaat in op het proces dat voorafgaat aan de uiteindelijke beslissing om te stoppen met topsport en het ontwikkelen van een nieuwe identiteit. In iedere paragraaf zal de koppeling gemaakt worden naar de mogelijke consequenties van topsportbeoefening voor de sporter op het gebied van maatschappelijk oriëntatie en sociaalpersoonlijk ontwikkeling.

2.1 Tennistalent

Als tennistalent zul je eerst jarenlang moeten investeren om uiteindelijk in het seniorentennis een top-100 positie op de wereldranglijst te behalen. Algemeen wordt aangenomen dat een talent begint in de leeftijd van zes tot tien jaar en dat het gemiddeld tien jaar duurt om een internationaal topniveau te bereiken (Schneider, 1993). Bloom (1985) onderscheidt drie fasen in de ontwikkeling van talent op het gebied van wetenschap, kunst en sport: de kennismakingsfase, de ontwikkelingsfase en de perfectioneringsfase. Deze indeling wordt in meerdere studies naar talentontwikkeling gebruikt (o.a. Coté, 1999; Van Rossum, 1992, 2002). In de kennismakingsfase is de sport voornamelijk nog een prettige vrijetijdsbesteding en staat plezierig bezig zijn centraal. In de tennissport zijn de kinderen dan ongeveer in de leeftijd van 8 tot maximaal 12 jaar. De ontwikkelingsfase kenmerkt zich door commitment en serieus met de sport bezig zijn. De sport is de enige vrijetijdsbesteding. In deze fase zijn tennistalenten ongeveer in de leeftijd van 12 tot maximaal 16 jaar. In de derde fase vervult sport de belangrijkste rol in het leven. In de loop van deze drie fasen wordt de sport een steeds intensievere en tijdrovendere aangelegenheid. Het onderscheid tussen de perfectioneringsfase en de fase van toptennisser is moeilijk te maken. Een toptennisser is altijd bezig om zijn spel te perfectioneren: het

verbeteren van slagen of het ontwikkelen van nieuwe ‘wapens’ om een tegenstander op de baan te kunnen verslaan. Tennisers bereiken ongeveer rond hun 16^e jaar de perfectioneringfase. Vrouwen zullen waarschijnlijk iets eerder de perfectioneringfase bereiken dan mannen, omdat zij lichamelijk eerder zijn volgroeid.

2.1.1 Capaciteiten

Een toptennisser moet beschikken over aangeleerde dan wel aangeboren *capaciteiten* om de top kunnen halen. Ericsson (1993) spreekt in dit verband over inspanningsgerichte beperkingen. Een sporter moet zowel fysiek als mentaal in staat zijn om de vele trainingsuren aan te kunnen. Starkes (2000) en Van Rossem (2000) hebben onderzocht dat talenten tussen de 5.000 en 10.000 trainingsuren hebben gemaakt voordat zij de top bereiken. Alleen het maken van veel trainingsuren is niet voldoende, het gaat om bewust trainen. Ericsson en zijn collega's (1993) komen in dit verband met de term ‘deliberate practice’. Zij omschrijven ‘deliberate practice’ als volgt: “Alle activiteiten die er speciaal op gericht zijn om vaardigheden te verbeteren. Inspanning is nodig en plezier is niet noodzakelijk om het doel van verbetering te bereiken” (Ericsson e.a, 1993, p. 368).

‘Deliberate practice’ vereist intensieve inspanningen. Een talentvolle sporter moet zowel fysiek als mentaal in staat zijn om de vele trainingsuren aan te kunnen en hij zal zijn lichaam goed moeten verzorgen. Goed eten en voldoende rust nemen zijn belangrijke zaken om de volgende training weer aan te kunnen. Dit vergt nogal wat tijd, aandacht en energie van het talent en dit kan invloed hebben op schoolprestaties en de banden met zijn of haar sociale omgeving.

Een kenmerk van ‘deliberate practice’ is dat er sprake moet zijn van een taak met de juiste moeilijkheidsgraad aangepast aan de betreffende persoon. Daarnaast moet het talent feedback krijgen over zijn of haar prestaties. Het voortdurend hameren op en schaven aan zwakke punten zou sommige talenten kunnen ontmoedigen. Een belangrijke eigenschap van talenten om met kritische feedback om te kunnen gaan is zelfvertrouwen. Zelfvertrouwen is de mate waarin een persoon geloof heeft in eigen kunnen. Dit blijkt samen te hangen met het vermogen om te kunnen omgaan met feedback (Aidman & Schofield, 2004).

Zelfvertrouwen is een belangrijke eigenschap, waarover talenten moeten beschikken, om de hoge eisen van ‘deliberate practice’ en topsport te doorstaan. Aidman en Schofield (2004) beschrijven enkele onderzoeken waaruit blijkt dat een hogere mate zelfvertrouwen samenhangt met minder stress, minder negatieve emoties, progressie, doorzettingsvermogen en meer plezier (Dweck, 1986; Horsley 1995). Als gevolg daarvan zullen talenten met meer zelfvertrouwen in staat zijn om de vele investeringen ten behoeve van hun tennisloopbaan vol te houden (Aidman & Schofield, 2004). Wanneer tennistalenten in mindere mate beschikken over zelfvertrouwen dan zullen zij meer moeite ervaren met de investeringen in de tenniscarrière in relatie tot maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Tennistalenten zullen dan eerder geneigd zijn om voldoening te gaan zoeken in andere activiteiten.

2.1.2 Gelegenheid

Talenten moeten de gelegenheid krijgen om hun capaciteiten te *ontwikkelen* en te *tonen*. Van Yperen (2004) maakt onderscheid tussen materiële- en immateriële omgevingsfactoren. Ericsson (1993) spreekt in plaats van gelegenheid over beperkingen ten aanzien van hulpbronnen. De juiste trainers en goede trainingslocaties zijn noodzakelijk om de capaciteiten van een tennisser verder te *ontwikkelen*. Niet ieder talent beschikt over de ideale trainingsfaciliteiten in de directe omgeving om zijn capaciteiten te ontwikkelen. Met als gevolg dat er veel tijd verloren gaat aan het reizen naar trainingen en wedstrijden. In sommige gevallen zullen talenten al op jonge leeftijd uit huis gaan om te wonen op een locatie waar topsport en onderwijs gecombineerd kunnen worden met een zo beperkt mogelijke reistijd. Hierdoor kunnen talenten de tijd efficiënter verdelen tussen topsport en de opleiding op een middelbare school. Echter, dit zal van invloed zijn op de sociaalpersoonlijke ontwikkeling, omdat het kind al op jonge leeftijd weggaat van zijn ouders, familie, vrienden en vriendinnen en teamgenoten bij de tennisvereniging.

Om de ontwikkelde capaciteiten te kunnen *tonen* en om je als talent te kunnen meten met de internationale top zul je over de hele wereld moeten reizen om toernooien te spelen. Het is voor tennistalenten onmogelijk om een normaal schoolprogramma te volgen zoals de meeste van hun leeftijdsgenoten dat doen. Door de vele reizen en het intensieve trainingsprogramma leiden tennistalenten een aangepast leven met verregaande gevolgen voor hun sociale en persoonlijke identiteit (Stier, 2007).

De beschikking over de juiste trainers, goede trainingslocaties en de financiële middelen om toernooien over de hele wereld te kunnen spelen worden gezien als materiële omgevingsfactoren. Als talenten in grotere mate de beschikking hebben over materiële omgevingsfactoren die hen in de gelegenheid stelt om hun capaciteiten te *ontwikkelen* en te *tonen* dan kan dit van invloed zijn op hun maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling.

Naast materiële omgevingsfactoren zijn ook immateriële omgevingsfactoren van groot belang, zoals de steun van ouders en belangrijke anderen als familie, vrienden en trainer. Uit diverse onderzoeken is gebleken dat de sociale omgeving een zeer grote invloed uitoefent op de ontwikkeling van getalenteerde topsporters in de drie verschillende fasen van talentontwikkeling (Bloom, 1985; Coté 1999; Van Rossum, 2002). Deze onderzoeken belichten de rol van de sociale omgeving, ouders, coaches, familie en vrienden, in de drie verschillende ontwikkelingsfasen van een talent.

In de kennismakingsfase zijn de ouders over het algemeen verantwoordelijk voor de kennismaking van het kind met de sport. Meestal gebeurt dit op een vereniging in de buurt of een club waar ouders zelf ook lid van zijn (Bloom, 1985; Van Rossum, 2002). De meeste ouders zien al snel dat hun kind een bepaald talent heeft (Bloom, 1985; Coté, 1999). Volgens Van Rossem (2002) speelt de coach de belangrijkste rol in de ontdekking van het talent. Dit bleek uit zijn studie onder 194 Nederlandse sporttalenten afkomstig uit de jeugdselecties van vijf verschillende sportbonden.

In de ontwikkelingsfase zijn de ouders in grote mate verantwoordelijk voor de verdere ontwikkeling van het talent. Een belangrijke bevinding van Monsaas (1985) in een onderzoek naar de weg die toptennissers hebben afgelegd is dat tennissers die de top hebben gehaald veelal afkomstig zijn uit families die veel waarde hechten aan tennis of aan sport in het algemeen. Deze ouders stimuleren hun kinderen in de sportbeoefening; zij zorgen voor het vervoer naar trainingen en toernooien door het hele land en zijn nauw betrokken als supporters. Uit een onderzoek onder muzikale toptalenten bleek dat het geloof van ouders in de capaciteiten van hun kind leidt tot een intensievere inspanning van kinderen (Sloboda, Moore & Davidson, 1996).

In de laatste fase ontwikkelt het talent zich tot een toptennisser. Gedurende deze fase wordt het talent steeds zelfstandiger en zal meer zijn eigen weg gaan volgen. Ouders tonen nog steeds grote interesse in de sport van hun kind, maar de rol van de ouders verplaatst zich meer naar de achtergrond (Bloom, 1985). Gedurende de verschillende fasen van de talentontwikkeling verandert de rol van de ouders van een leiderschapsrol in de kennismakingsfase naar een volger of supporters rol in de perfectioneringsfase (Coté, 1999). Echter, volgens van Rossum (2002) moet de rol van de ouders in de latere jaren niet onderschat worden.

De onvoorwaardelijke steun van ouders wordt gezien als een belangrijke factor in de ontwikkeling van talent. Uit onderzoek onder talentvolle jeugdvoetballers bleek dat de onvoorwaardelijke steun van ouders van groot belang is ten tijden van een sportief mindere periode (Van Yperen 1994). Volgens Dweck (1986) wordt het zelfvertrouwen van een talent grotendeels beïnvloed door het geloof van de ouders in hun kind. Het bereiken van topprestaties als talent kan daarom zeker niet gezien worden als het resultaat van de inspanning van het kind alleen. Het is beter om het als een teamprestatie te beschouwen (Bloom, 1985). Er komen veel psychologische spanningen bij kijken voor zowel het talent als voor de mensen om hem heen. Gedurende vele jaren draait alles binnen het gezinsleven om de ontwikkeling van dit talent (Bloom, 1985).

Tennistalenten die in grotere mate de beschikking hebben over immateriële omgevingsfactoren zullen minder spanningen ervaren op het gebied van maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Zij ervaren minder spanning op het gebied van sociaalpersoonlijke ontwikkeling, omdat zij veel steun krijgen vanuit hun sociale omgeving. Daarnaast hebben zij mogelijk ouders die in grotere mate waarde hechten aan sport. Deze ouders ondersteunen of stimuleren hun kind om de investeringen op sportgebied door te zetten en zijn waarschijnlijk minder snel geneigd de intensieve sportbeoefening van hun kind te beperken wanneer zij moeilijkheden ondervinden op school.

2.1.3 Motivatie

Naast de capaciteiten van het talent en de beschikbaarheid over hulpbronnen spelen motivationele factoren een belangrijke rol in de ontwikkeling van talent naar topsporter. Motivatie is het verzamelbegrip voor de drijvende en richtinggevende krachten achter het menselijk handelen (Elliot, 1999b; Ford, 1992 in Van Yperen, 2004). Het begrip kan helpen om antwoord te geven op de vraag waarom mensen aan bepaalde opties de voorkeur geven. Bijvoorbeeld, waarom geeft een tennistalent er de voorkeur aan om twee keer per dag te trainen in plaats van het volgen van een reguliere schoolopleiding? Frederick-Recascina en Morris (2004) gebruiken de self-determination theory van Deci en Ryan (1985) om de motivatie van sporters te verklaren.

Volgens de self-determination theory zijn er drie psychologische behoeften die de motivatie achter het menselijk handelen inzichtelijk maken, namelijk: autonomie, competentie en verbondenheid. Een bepaalde mate van autonomie is noodzakelijk om een gevoel van eigen keuze te ervaren. Wanneer talenten intrinsiek gemotiveerd zijn, ervaren zij keuzemogelijkheden in hun gedrag. Competentie geeft de behoefte van talenten weer om uitdagingen aan te gaan met zichzelf en met anderen. Als een activiteit talenten een bepaald gevoel van competentie geeft, dan zullen zij in hogere mate intrinsiek gemotiveerd zijn. Dit zelfde geldt voor verbondenheid, maar over het algemeen is dit een logisch gevolg van sportbeoefening. Het spelen in een team en het trainen met elkaar brengt een gevoel van verbondenheid met zich mee. Tennis is bij uitstek een individuele sport, waardoor die verbondenheid mogelijk in mindere mate aanwezig is. Een talent zal zijn investeringen in sport voortzetten zolang hij of zij een bepaalde mate van voldoening vindt in deze drie psychologische behoeften. Als talenten intrinsiek gemotiveerd zijn dan geeft sportbeoefening hun voldoening, ze ervaren een bepaalde mate van competentie en hebben plezier waardoor ze moeiteloos zullen blijven investeren in hun sportbeoefening (Frederick-Recascina & Morris, 2004).

Wanneer talenten hun gevoel van competentie of autonomie verliezen, kan extrinsieke motivatie de overhand nemen (Deci & Ryan, 1985 in Frederick-Recascina & Morris, 2004). Een sport of een activiteit die voor talenten eerst voortkwam uit intrinsieke motivatie kan door de druk om te presteren of het gevoel van het moeten voldoen aan verwachtingen van de sociale omgeving, veranderen in een meer extrinsieke motivatie (Frederick-Recascina & Morris, 2004). Intrinsieke- en extrinsieke motivatie staan niet geheel los van elkaar, maar kunnen ook heel goed samen gaan. Intrinsieke- en extrinsieke motivatie houden verband met twee belangrijke doeloriëntaties die inzicht geven in de drive van talenten, namelijk: de gerichtheid op competitie en de prestaties van anderen (competitie- of ego-oriëntatie) of de gerichtheid op de taak en de eigen prestatie (taak-oriëntatie).

Aangenomen mag worden dat talenten een sterke drang hebben om te winnen en de beste te willen zijn, maar het gaat erom dat ze naast een competitie-oriëntatie ook een sterke taak-oriëntatie hebben. Volgens Van Yperen (2004) gaat het erom dat talenten deze taak-oriëntatie kunnen laten domineren tijdens wedstrijden. Hij baseert dit onder andere op bevindingen van Deci en Ryan (1985). Zij toonden aan dat een competitie-oriëntatie niet noodzakelijkerwijs een prestatiebevorderend effect

heeft. Een competitieoriëntatie kan de prestatie en de intrinsieke motivatie ondermijnen omdat het kan afleiden van het goed uitvoeren van de taak zelf. Talenten bezitten altijd een sterke taak-oriëntatie, want om 'deliberate practice' vol te kunnen houden wordt een sterke toewijding van de sporter verwacht (Ericsson, 1993). Het is namelijk niet altijd even leuk en toch moet er iets zijn wat er voor zorgt dat sporter door gaat met investeren in zijn topsportloopbaan.

Zolang een talent genoeg voldoening vindt in de drie psychologische behoeften zal hij moeiteloos blijven investeren in zijn toekomst als topsporter. Een afname van het gevoel van autonomie of competentie kan er toe leiden dat de intrinsieke motivatie afneemt en dat talenten gaan twijfelen aan de intensieve sportbeoefening. Op deze momenten zou er een spanningsveld kunnen ontstaan tussen de investeringen in hun tenniscarrière aan de ene kant en de maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkelingen aan de andere kant. Dit, omdat zij op zoek zullen gaan naar activiteiten die hen meer voldoening geven.

2.1.4 Het ontstaan van een topsportidentiteit

Stevenson (1999) heeft het proces onderzocht waardoor een sporter steeds sterker verweekeld raakt in zijn sport. Al op jonge leeftijd maakt een talent een keuze voor een bepaalde sport of discipline. Deze keuze is kenmerkend voor de ontwikkelingsfase (Coté, 1999). Volgens Stevenson (1999) is deze keuze voor een bepaalde sport gebaseerd op twee aspecten. Ten eerste zijn de verwachtingen die een talent heeft van zijn mogelijkheden in die sport van belang. Ten tweede is de relatie die een talent heeft met zijn sociale omgeving van invloed. In de keuze van een talent voor een bepaalde sport of discipline spelen personen die hij of zij graag mag of de verwachtingen die zij van hem hebben een belangrijke rol. Het zou kunnen zijn dat in de keuze van een talent voor tennis meespeelt dat één van zijn of haar ouders vroeger een verdienstelijke tennisser(ster) is geweest. Het kind kan dan de motivatie hebben om net zo goed te worden als zijn ouder.

Door het sporten ontstaan er bepaalde relaties met ouders, teamgenoten en trainers die er voor zorgen dat een sporter langzaam steeds verder betrokken raakt in zijn sport. Vanwege de waarde die het talent hecht aan de relatie met deze personen is dit voor een deel ook een bewuste keuze en hoeft dit niet als negatief gezien te worden. De verweekeling in de sport wordt nog verder versterkt door 'commitments' die verband houden met deze personen of de sport. Denk hierbij aan de trainingen en wedstrijden. Een sporter zal zich elke keer goed in moeten zetten om zijn medespelers, trainers en ouders niet teleur te stellen. Veel talenten voelen deze verplichtingen ten opzichte van hun ouders vanwege hun intensieve betrokkenheid (Stevenson, 1999). Uiteindelijk ontstaat een sportidentiteit gebaseerd op het succes dat ze als talent behalen. Deze identiteit wordt vervolgens bevestigd door teamgenoten ouders en anderen. De sportidentiteit is een sociale rol die sterk is gesocialiseerd door de invloed van familie, vrienden, coaches en de media (Brewer et al. 1993).

Het lastig is voor talenten om aan deze sportidentiteit te ontkomen, want zij worden hier voortdurend mee geconfronteerd door hun sociale omgeving. Aan de ene kant heeft een éézijdige

sportidentiteit juist enkele voordelen. Zo blijkt dat een éézijdige sportidentiteit samenhangt met een groter commitment en betere prestaties. Maar aan de andere kant kan een éézijdige sportidentiteit zorgen voor meer moeilijkheden tijdens stressvolle momenten in de sportloopbaan (Brewer et al. 1993).

Waarschijnlijk ervaren talenten met éézijdige sportidentiteit minder spanning op het gebied van maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Dit, omdat door de ontwikkeling van een sociale sportidentiteit, gebaseerd op prestaties en het beeld dat anderen van het talent hebben, zij minder geneigd zijn om investeringen op andere terreinen voort te zetten.

2.2 Toptennisser

Het bereiken van een top-100 positie als gevolg van goede prestaties in het seniorentenniscircuit is het resultaat van jarenlang hard werken. Zoals eerder, in paragraaf 2.1.1, naar voren kwam, blijkt dat talenten zo'n 5.000 tot 10.000 trainingsuren hebben gemaakt voordat zij de top bereiken (Van Rossem, 2000; Starkes, 2000). Investerings op verschillende vlakken (fysiek, mentaal, sociaal en financieel) ten behoeve van de sportloopbaan zijn noodzakelijk om het bereikte topniveau te continueren of verder te ontwikkelen (Wylleman & Lavalée 2004). Het eerste gedeelte van deze paragraaf gaat kort in op de drie voorwaarden die Van Yperen (2004) stelt ten behoeve van een topsportcarrière: capaciteiten, gelegenheid en motivatie. Deze zijn reeds in paragraaf 2.1 uitgebreid behandeld. Het tweede gedeelte behandelt de ontwikkeling van de topsportidentiteit. Centraal staat steeds de koppeling tussen de investeringen die toptennissers maken ten behoeve van hun tennisloopbaan en de mogelijke gevolgen daarvan op maatschappelijk en sociaalpersoonlijke vlak.

2.2.1 Voorwaarden ten behoeve van een topsportcarrière

Een topsporter heeft gedurende vele jaren geïnvesteerd in zijn sportcarrière. Aangenomen mag worden dat een topsporter beschikt over bepaalde *capaciteiten* anders was hij waarschijnlijk niet zo ver gekomen.

De fase als toptennisser wordt gekenmerkt door de overstap van het juniorencircuit naar het seniorencircuit. Soms heeft een sporter al ervaring opgedaan in het spelen van enkele senioren toernooien, maar rond hun achttiende jaar maken ze definitief de stap naar seniorentennis. Veel tennissers behoren in de jeugd tot de absolute top, maar op het moment dat ze de overstap maken naar het seniorentennis maken ze deel uit van een veel grotere groep seniorenspeelers. Ze moeten onderaan beginnen en zich weer opwerken naar boven. De stap naar het seniorencircuit is voor veel tennissers lastig te nemen. Busseman en Alferman (1994) vonden in hun studie onder talentvolle atleten dat maar 14 van 51 de top op senioreniveau behaalden. Succesvolle doorstroming naar top-senioreniveau bleek samen te hangen met het niveau van de atleten in de talentfase. Atleten die als talent bij de wereldtop behoorden, stroomden vaker door naar de top op senioreniveau. Het afvallen van topsporters in de weg naar de top is ook het gevolg van het systeem waarin zij zitten. Er is nu eenmaal niet voor iedereen plaats aan de top.

Zelfvertrouwen is een belangrijke factor die bepaalt of een sporter succes behaalt en zal continueren met investeren in zijn sportcarrière (Aidman & Schofield, 2004). Teleurstelling op senioren niveau, als gevolg van het niet kunnen voldoen aan de eigen verwachtingen of die van hun omgeving, zouden er toe kunnen leiden dat tennissers gaan twijfelen over hun tenniscarrière. Mogelijk vragen zij zich af of de investeringen die zij doen ten behoeve van hun sportcarrière nog de moeite waard zijn in vergelijking met andere levensinvullingen.

Toptennissers moeten de *gelegenheid* krijgen om hun capaciteiten te tonen. In de talentfase spelen de immateriële omgevingsfactoren, zoals de steun van ouders, coaches, familie en vrienden een

belangrijke rol (Bloom, 1985; Coté, 1999; Van Rossem, 2002). Over het algemeen wordt de rol van ouders alleen in de beginfase van een topsportcarrière belicht, maar volgens Wylleman en Lavallee (2004) is de betrokkenheid van ouders gedurende de hele sportcarrière van belang. Het sociale netwerk van een topsporter bestaat over het algemeen uit ouders, de coach en enkele medesporters. Door het vele reizen en trainen is het onmogelijk om goede contacten te onderhouden met familie en vrienden. Volgens Aidman en Schofield (2004) is het voor topsporters normaal om te praten over het offeren van andere aspecten van het leven om succesvol te kunnen zijn op de tennisbaan.

Wylleman en Lavallee (2004) benadrukken het belang van ouders en coaches in het feit dat de relatie topsporter - ouders, topsporter – coach en coach – ouders, bekend is onder de naam Athletic triangle (Smith, Smoll & Smith, 1989), of als de primary family of sport (Scanlan, 1988). Vervolgens presenteren Wylleman en Lavallee (2004) een onderzoek gedaan door Carlsson (1988) onder Zweedse tennisspelers waaruit bleek dat de onderlinge verhoudingen in de Athletic Triangle bepalend zijn voor het feit of een tennisser zou toetreden tot de wereldtop.

Als toptennisser moet je in de *gelegenheid* zijn om over de hele wereld te kunnen reizen om je capaciteiten te meten met de internationale top. Om de capaciteiten van een toptennisser ten volle te benutten moet hij om zich heen de beschikking hebben over een goed team. Een team bestaande uit een tennistrainer, fysieke trainer en een medische verzorger. Dit alles vergt een flinke financiële investering van de toptennisser. Uit onderzoek blijkt dat de grote financiële investeringen, voor jonge sporters veelal gedaan door ouders, en voor oudere sporters de noodzaak om een goed inkomen te verdienen, voor zichzelf en het gezin, een zware last kan zijn voor de sporter (Wylleman & Lavallee, 2004).

Toptennissers die in mindere mate de beschikking hebben over hulpbronnen die hen in de gelegenheid stellen om hun capaciteiten te ontwikkelen en te tonen, ervaren meer moeilijkheden met de investeringen in de tenniscarrière in relatie tot maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Als successen uitblijven zouden twijfels kunnen ontstaan over toekomstige sportdeelname. Mogelijk zal een toptennisser zich afvragen of alle kosten die gemaakt moeten worden, om zijn tenniscarrière door te zetten, nog wel de moeite waard zijn.

Frederick-Recascina en Morris (2004) tonen met behulp van verschillende onderzoeken aan dat de *motieven* voor sportbeoefening gedurende de sportcarrière veranderen (Klint & Weiss, 1987; Morris e.a, 1996; Whithead 1995). Voor talenten zijn plezier, de uitdaging en het ontwikkelen van vaardigheden de belangrijkste intrinsieke motieven die ten grondslag liggen aan het beoefenen van topsport. Voor oudere sporters zijn er veel meer *motieven* die er voor zorgen dat zij blijven investeren in hun sportcarrière. Deze motieven hebben een meer extrinsiek karakter (Frederick-Recascina & Morris, 2004). De motivatie om te blijven sporten is dan gericht op de opbrengsten van de sport denk hierbij aan prijzengeld, status en de waardering die zij krijgen om wat zij doen. Sporters die eerst meer intrinsiek gemotiveerd waren kunnen op latere leeftijd meer extrinsiek gemotiveerd raken. Daarentegen zijn deze extrinsieke redenen wel noodzakelijk om de tenniscarrière verder voor te zetten.

Natuurlijk bezitten topsporters naast deze extrinsieke motieven nog altijd een bepaalde mate van intrinsieke motivatie, want anders zijn de investeringen in termen van, trainen, reizen en wedstrijden, niet langer op te brengen. Als gevolg van een meer extrinsieke motivatie kan de toptennisser zijn plezier in het tennisspel verliezen. Een sterke intrinsieke motivatie blijkt namelijk samen te hangen met meer plezier en betere resultaten (Frederick-Recascina & Morris, 2004).

Tennissers met een meer intrinsieke motivatie zullen waarschijnlijk in mindere mate spanningen voelen op het gebied van maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling, omdat zij nog in voldoende mate plezier beleven aan het tennis en minder snel geneigd zijn om voldoening te gaan zoeken in andere activiteiten.

2.2.2 De ontwikkeling van een topsportidentiteit

In de topsportfase maak je als jongvolwassene de stap naar het seniorentennis. Een jongvolwassene krijgt te maken met verschillende algemene ontwikkelingen. Hij of zij moet leren omgaan met een meer mannelijke of vrouwelijke rol in de samenleving en zal zich meer los gaan maken van zijn ouders. Het ontwikkelen van een identiteit is van cruciaal belang voor een jongvolwassene. Dit is bij uitstek van belang bij topsporters, omdat de intensieve betrokkenheid in competitieve sport een significante invloed heeft op de wijze waarop een identiteit zich ontwikkelt (Brewer, van Raalte & Petipas, 2000). Door de intensieve topsportbeoefening zouden bepaalde algemene identiteitsontwikkelingen achter kunnen blijven in vergelijking met andere jongvolwassene.

De sportidentiteit is een sociale rol die sterk is gesocialiseerd door de invloed van familie vrienden coaches en de media (Brewer e.a., 1993). Jonas Stier (2007) deed onderzoek naar het proces van afscheid nemen van het toptennis en de gevolgen daarvan voor de identiteit van de toptennisser. Volgens Stier (2007) lijkt het erop dat toptennissers hun zelfwaardering tijdens hun carrière afmeten aan de prestaties op de tennisbaan. Dit is ook logisch aangezien topsporters weinig andere activiteiten hebben om hun zelfvertrouwen te ondersteunen. Hoe beter topsporters presteren hoe meer waardering zij krijgen van familie, vrienden, sponsors en de media. Populariteit en sociale status zijn belangrijk voor de identiteit van een topsporter (Stier, 2007).

Een topsporter leeft voor zijn sport en zal proberen te voldoen aan de verwachtingen die mensen van die rol hebben. Hoe meer waardering de sporter krijgt vanwege zijn rol als topsporter, hoe moeilijker het is om niet aan die rol te voldoen en hoe groter de motivatie om deze sociale identiteit te ontwikkelen of te behouden (Stevenson, 1999). Zolang toptennissers in staat zijn om aan deze verwachtingen te voldoen, blijven zij loyaal aan hun carrière en staan zij niet echt stil bij een leven na het tennis (Stier, 2007).

De mate waarin een sporter een topsportidentiteit ontwikkelt kan zowel positieve als negatieve aspecten met zich mee brengen. Een éézijdige topsportidentiteit leidt tot enkele versterkte eigenschappen die een positieve invloed kunnen hebben op de sportprestaties. Frederick-Recascina en Morris (2004) presenteren hiervoor bewijs uit een onderzoek van Horton en Mack (2000) onder

marathonlopers waaruit blijkt dat een éénzijdige sportidentiteit samenhangt met betere prestaties, een hogere toewijding en een groter sociaal netwerk. Het sociale netwerk van een topsporter bestaat over het algemeen uit mensen binnen de sportwereld. Veel contacten die een topsporter heeft zijn gebaseerd op de rol die hij heeft als topsporter. Uit een studie van Bona (1998) bleek dat op het moment dat topsporters stopten zij contact verloren met bijna alle mensen die belangrijk waren tijdens hun actieve sportcarrière, zoals coaches en medesporters, en dat de relaties met vrienden en familie veranderde. Tegen het einde van de tenniscarrière zouden toptennissers mogelijk extra spanningen kunnen ervaren op sociaalpersoonlijk gebied als gevolg van de vele investeringen die men heeft gedaan om het niveau te ontwikkelen of te behouden.

Een éénzijdige topsportidentiteit kan volgens Frederick-Recascina en Morris (2004) ook leiden tot enkele negatieve aspecten. Zo kan een éénzijdige sportidentiteit een verhoogde kans geven op emotionele problemen tijdens stressvolle momenten, zoals: verlies, niet geselecteerd worden of blessures (Brewer, 1993; Horton & Mack, 2000; Sparkes, 1998). Op die momenten zouden spanningen kunnen ontstaan op het gebied van maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling, want toptennissers die zich sterk toeleggen op hun tenniscarrière zijn vanwege hun intensieve en veeleisende tennisloopbaan minder geneigd om andere carrière-, studie- of levensstijlopties te ontdekken (cf. Brewer et al. 1993). De ontwikkeling van een éénzijdige topsportidentiteit is een logisch gevolg van de vele investeringen die een toptennisser moet doen in termen van trainingen en wedstrijden om een topniveau te bereiken of te behouden.

Over het algemeen bezitten mensen meerdere sociale identiteiten, maar bij topsporters is dat meestal niet het geval. Op het moment dat een topsporter verschillende interesse gebieden heeft, een studie of een bepaalde hobby, dan zal diegene meerdere identiteiten bezitten. Mensen met meerdere sociale identiteiten ervaren op belangrijke momenten minder stress, omdat dit maar een gedeelte van de identiteit van deze persoon betreft. Samenvattend kan gezegd worden dat topsporters met een éénzijdige topsportidentiteit minder spanningen ervaren op het gebied van maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling dan sporters met een minder éénzijdige topsportidentiteit. Echter, deze spanningen zijn bij topsporters met een éénzijdige topsportidentiteit waarschijnlijk veel extremer in specifieke situaties zoals tijdens een blessureperiode of een onverwacht einde van de topsportcarrière.

2.3 Oud-toptennisser

Een topsportcarrière kenmerkt zich door ontzettend mooie momenten, maar ook door diepe dalen. Na een lang leven als topsporter komt er voor elke tennisser een moment dat hij zijn carrière zal beëindigen. Dit kan zowel in een vroeg stadium het geval zijn bij jonge talenten als in een later stadium bij oudere topsporters. Veelal is de carrièrebeëindiging van topsporters een samenspel van vrijwillige en onvrijwillige factoren (Gordon & Lavalley, 2004).

Stier (2007) ziet het beëindigen van een topsportcarrière als een rol-exit proces. Hij gebruikt de omschrijving van Fuchs Ebaugh (1988) om dit begrip te verduidelijken: Het proces van het losmaken van een identiteit die centraal staat voor een persoon en het vinden van een nieuwe sociale identiteit is een rol-exit proces. Paragraaf 2.3.1 gaat in op het rol-exit proces. Paragraaf 2.3.2 beschrijft kenmerken van de overgang naar een nieuwe levensinvulling en hun invloed op het ervaren van een gemis op het gebied van maatschappelijke oriëntatie of sociaalpersoonlijke ontwikkeling als gevolg van de investeringen in de tenniscarrière.

2.3.1 Het beëindiging van de sportcarrière

Het rol-exit proces verloopt in vier, gedeeltelijk overlopende, fasen. Dit zijn in chronologische volgorde de eerste twijfels, het zoeken en afwegen van nieuwe alternatieven, het keerpunt (beslissing om te stoppen met topsport), het ontwikkelen van een ex-rol identiteit.

In iedere fase zal een sporter bewust moeten zoeken naar andere carrière- en levensstijlopties, iets wat gevolgen heeft voor zijn identiteit (Stier, 2007). Het afscheid van een topsportcarrière wordt gezien als een uniek sociaal proces. Een persoon moet op zoek gaan naar een nieuwe sociale identiteit. Hij moet leren omgaan met zijn identiteit uit het verleden (ex-rol) en zal worden gezien als een ex-lid van een specifieke groep (Stier, 2007). Dit proces wordt nog eens bemoeilijkt, omdat, afgaand op het werk van Brewer, Van Raalte en Petipas (2000), het zijn van een topsporter van grote invloed is op iemands identiteit. Volgens hen heeft intensieve betrokkenheid in competitieve sport een significantie invloed op de wijze waarop een identiteit zich ontwikkelt. Een toptennisser krijgt in zijn carrière te maken met vele gebeurtenissen die allerlei emoties veroorzaken. Die emoties waarmee zij te maken krijgen zijn vaak erg intens in vergelijking met de doorsnee bevolking, vanwege de jarenlange fysieke, psychologische en sociale investeringen van topsporters. Daarom is dit zo'n uniek proces wat zich onderscheidt van andere carrièreovergangen (Taylor & Ogilvie, 2001).

Meestal beginnen sporters voor het eerst te denken aan stoppen gedurende een blessureperiode. Zo'n periode doet sporters vaak beseffen dat ze niet het eeuwig leven als topsporter hebben. Blessures hebben invloed op de kwaliteit van het spel of er kan helemaal niet worden gespeeld. Slechte prestaties bij tennisers hebben gevolgen voor hun ranking. Een mindere ranking kan er toe leiden dat je niet meer automatisch geplaatst bent voor grote toernooien. De eerste gedachten aan stoppen worden vaak gezien als een bedreiging voor de levensstijl en de bijkomende voordelen (Stier, 2007).

De gedachte om te stoppen met een actieve tenniscarrière kan soms wel enkele jaren spelen bij toptennissers. Gedurende die periode zijn topsporters op zoek naar alternatieven. Meestal wordt de sociale omgeving gebruikt om de voor- en nadelen van een nieuwe loopbaan te bespreken. Zolang toptennissers nog geen ideeën hebben over hun leven na het tennis en de voordelen van een professionele tenniscarrière groter zijn dan verwachte voordelen die nieuwe alternatieven met zich mee brengen, gaan spelers nog enige tijd door met investeren in hun topsportcarrière.

Uiteindelijk komt voor veel sporters het moment dat men niet meer kan voldoen aan het vereiste niveau en er een punt achter de carrière wordt gezet. De jarenlange fysieke, psychologische en sociale investeringen van topsporters ten behoeve van de topsportcarrière maken zowel een vrijwillig als een gedwongen afscheid niet gemakkelijk. Topsporters die helemaal zijn opgegaan in hun carrière en weinig aandacht hebben besteed aan een maatschappelijke oriëntatie, hebben een sociale identiteit die bijna volledig is toe te schrijven aan hun betrokkenheid in sport. Door een vrij éénzijdige tijdsbesteding hebben topsporters vaak weinige andere activiteiten waarmee zijn hun zelfvertrouwen ondersteunen. Veelal lijken topsporters een bepaalde mate van zelfvertrouwen en sociale status uit hun bestaan als topsporter te halen (Stier, 2007; Taylor & Ogilvie, 2001). Daarom zal de topsporter in de laatste fase van het rol-exit proces moeten leren omgaan met de nieuwe rol verwachtingen, een nieuwe levensstijl moeten ontwikkelen en afname van zijn sociale status accepteren. Uiteindelijk zal zich dan een nieuwe identiteit ontwikkelen.

Waarschijnlijk zullen toptennissers met een éénzijdige topsportidentiteit en een bepaalde mate van zelfvertrouwen grotendeels gebaseerd op hun tennisprestaties meer spanningen ervaren tijdens de overgang naar een nieuwe levensinvulling. Gedurende hun tenniscarrière hebben zij minder aandacht besteed aan maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke en daardoor hebben zij weinig andere activiteiten die hen een bepaalde mate van zelfvertrouwen geeft.

2.3.2 Aspecten van invloed op het ervaren van gemis op het gebied van maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling

Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar het einde van een topsportcarrière en de overgang naar een leven als ex-topsporter (o.a. Gordan & Lavalley, 2004; Ogilvie & Taylor, 2001; Stier, 2007; Wylleman & Lavalley, 2004). Uit deze onderzoeken komen diverse aspecten naar voren die van invloed zijn op het al dan niet ervaren van spanningen op het gebied van maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling. De belangrijkste kenmerken zijn:

- De mate van controle over de beëindiging van de topsportcarrière
- Sociale steun
- Ontwikkelde vaardigheden
- Planning

De belangrijkste reden voor de carrièrebeëindiging van topsporters zijn: Blessures, leeftijd, uitgeselecteerd worden en vrijwillige keuze (Gordon & Lavalley 2004; Ogilvie & Taylor, 1993). Deze

oorzaken van carrièrebeëindiging zijn van invloed op het ervaren van spanningen tijdens de overgang naar een leven als ex-topsporter.

Tennissers die meer controle hebben over het beëindigen van hun topsportcarrière zullen minder spanningen ervaren bij het vinden van een nieuwe levensinvulling dan tennissers die dat niet hebben. Deze spanningen zouden kunnen ontstaan door een beperkte maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling als gevolg van de vele investeringen die toptennissers hebben moeten doen. Tennissers die vrijwillig hun carrière beëindigen zullen een bepaalde mate van controle ervaren. Vrijwillige keuze wordt meestal ingegeven door het feit dat de motivatie afneemt en de verwachte voordelen van andere levensstijlen sterker zijn dan de voordelen van de huidige carrière (stier, 2007). Een onverwacht einde komt meestal voort uit blessures. Tennissers zijn op zo'n hoog niveau actief dat een kleine blessure grote invloed kan hebben op het niveau van het tennisspel, waardoor niet meer voldaan kan worden aan de hoge eisen van het toptennis (cf. Ogilvie & Taylor, 2001). Volgens Gordon en Lavalley (2004) is het niet vreemd wanneer een onverwacht einde van een topsportcarrière leidt tot aanpassingsproblemen, want topsporters zijn hier vaak niet op voorbereid. Bovendien gaat een zware blessure vaak gepaard met een langdurige revalidatie waardoor een lange periode moet worden overbrugd voordat men zich weer volledig op andere activiteiten kan richten.

Tijdens hun actieve carrière leven sporters min of meer in een gesloten sociaal systeem dat voornamelijk bestaat uit contacten binnen de sportwereld. Meestal hebben topsporters geen alternatief sociaal netwerk buiten de sport opgebouwd waar ze op terug kunnen vallen. De aanwezigheid van sociale steun van belangrijke personen als, familie en enkele vrienden kan de bezorgdheid omtrent de overgang naar een nieuwe levensinvulling doen afnemen. Sporters die tijdens hun sportcarrière de mogelijkheid hebben gehad om ook naast hun sport te investeren in familie en vriendschappen zullen minder spanningen op sociaalpersoonlijk gebied ervaren.

Topsporters ontwikkelen tijdens hun carrière bepaalde vaardigheden die nuttig kunnen zijn voor een toekomstige loopbaan. Dit zijn onder andere; het stellen van doelen, het kunnen omgaan met (negatieve) feedback en ze hebben leren omgaan met tegenslagen. Naast deze vaardigheden zijn eerder in dit hoofdstuk de capaciteiten besproken waarover een topsporter moet beschikken om de top te behalen. Topsporters bezitten een flinke hoeveelheid discipline en ze zijn gemotiveerd om het werk te verrichten dat nodig is om gestelde doelen te behalen. Ondanks deze positieve vaardigheden lijkt het voor veel topsporters niet gemakkelijk om een nieuwe levensinvulling te vinden.

Het topsportsysteem laat vaak weinig ruimte over om andere activiteiten te ontdekken. Veel ex-toptennissers vinden na hun afscheid, op basis van behaalde resultaten en hun reputatie als toptennisser, een nieuwe levensinvulling binnen het tennis of de sport. Door de intensieve sportbeoefening, veelal op jonge leeftijd, hebben maar weinig topsporter de kans gehad om gedurende hun sportcarrière werkervaring op te doen buiten de sport. Dit in tegenstelling tot veel leeftijdgenoten die naast hun studie zelfs bepaalde vakantiebaantjes hebben gehad. Topsporters hebben in vergelijking met niet-topsporters, minder specifieke vaardigheden voor op de werkvloer, weinig werkervaring, en

hebben meestal geen beschikking over een sociaal netwerk buiten de sport met als gevolg dat veel topsporters in het begin minder mogelijkheden voor een succesvolle loopbaan buiten de sport hebben (Wylleman & Lavalée, 2004). Oud-toptennissers met weinig vertrouwen in de ontwikkelde vaardigheden tijdens hun tenniscarrière zullen mogelijk meer spanning ervaren tijdens hun overgang naar een nieuwe levensinvulling als gevolg van een beperkte maatschappelijke oriëntatie tijdens hun tenniscarrière.

De factor planning is een ander aspect dat van invloed kan zijn op het ervaren van spanningen tijdens de overgang naar een nieuwe levensinvulling. Het gaat hier om de mate waarin een topsporter zich voorbereidt op zijn leven na de topsportcarrière. Bij het plannen van een leven na een topsportcarrière kan gedacht worden aan diverse activiteiten, zoals: het zoeken naar beroepsmogelijkheden, het plannen van een opleiding en helpen om de aangeleerde vaardigheden te gebruiken in een loopbaan na de sport. Voor veel topsporters is het plannen van een carrière-einde enigszins tegenstrijdig, want het verschil tussen het leven als topsporter en een leven na een topsportcarrière is groot. Volgens Ogilvie en Taylor (2001) verloopt de aanpassing naar een leven na de topsport een stuk gemakkelijker als er sprake is van enige planning. Als gevolg van planning zullen topsporters in mindere mate een gemis ervaren op het gebied maatschappelijke oriëntatie tijdens hun tenniscarrière.

Naast deze vier aspecten zou ook een bepaalde mate van voldoening in de topsportcarrière van invloed kunnen zijn op het ervaren van spanningen op het gebied van maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Sporters die een bepaalde mate van voldoening uit hun carrière hebben gehaald zoals het winnen van belangrijke sportevenementen, hebben vaak minder moeite met een overgang naar een nieuwe identiteit (Wertner & Orlick, 1986 in Gordan & Lavalée, 2004). Voor sporters zijn dit vaak hoogtepunten in hun carrière, momenten waarop de vele investeringen worden 'terugbetaald'. De voldoening die zij hier uit halen zou er voor kunnen zorgen dat succesvolle sporters een mindere periode na hun topsportcarrière gemakkelijker kunnen accepteren.

3. Methodebeschrijving

Voor de beantwoording van de onderzoeksvraag is gebruik gemaakt van kwalitatieve methoden waarbij semi-gestructureerde diepte-interviews met tennistalenten, toptennissers en oud-toptennissers centraal staan. Achtereenvolgens komt in dit hoofdstuk aan bod: de dataverzameling, de data-analyse en als laatste wordt de betrouwbaarheid en validiteit besproken.

3.1 Dataverzameling

Dit onderzoek vindt plaats in de ‘wereld’ van toptennis. Om informatie uit verschillende invalshoeken te verkrijgen vinden semi-gestructureerde diepte interviews plaats met tennistalenten, toptennissers, oud-toptennissers, de topsportcoördinator van de tennisbond, trainers en enkele ouders van tennistalenten. De interviews met tennistalenten, toptennissers en oud-toptennissers staan centraal. Het voordeel van het doen van interviews met de topsportcoördinator van de tennisbond en enkele tennistrainers is dat zij met hun ervaring in de begeleiding van toptennissers een algemene inschatting hebben kunnen maken over hoe tennissers omgaan met verschillende factoren die van invloed zijn op de tennisloopbaan van toptennissers.

3.1.1 Werving van respondenten

Vanwege het drukke programma van toptennissers en een al gestart eigen onderzoek onder tennistalenten en ouders wilde de KNLTB geen medewerking verlenen aan de werving van respondenten voor deze studie. Via pagina's op Internet is contact gezocht met tennisscholen en toptennissers. Een bijkomend voordeel hiervan is, is dat er interviews zijn gedaan met toptennissers van tennisscholen verspreid over Nederland. Voordat de tennisspelers benaderd werden is er eerst een aantal criteria opgesteld waaraan moest worden voldaan om in aanmerking te komen voor deelname aan het interview.

- Tennistalenten zijn minimaal 17/18 jaar oud
- Toptennissers zijn internationaal actief.
- Oud-toptennissers zijn minimaal één jaar geleden gestopt met internationaal tennis.

Criteria één is opgenomen, omdat de tennissers enige reflectie moeten kunnen geven op reeds geleverde inspanningen. Rond die leeftijd staan ze ook voor de keuze ga ik fulltime tennissen of ga ik na de middelbare school een studie doen?

Naast deze criteria is geprobeerd om voor elke groep een ongeveer gelijke verdeling te maken tussen mannen en vrouwen. Het is in deze studie niet de bedoeling om naar verschillen tussen mannen en vrouwen te kijken, maar uit onderzoek blijkt dat jongens en meisjes anders omgaan met keuzes ten aanzien van topsport (Van Rossum 2005). Op deze manier kan worden voorkomen dat er een vertekend beeld ontstaat.

De eerste contacten met enkele tennisspelers werden via e-mail gelegd. Via een vooropgestelde e-mail heeft de onderzoeker zichzelf en de organisatie voorgesteld. Vervolgens is het doel van het onderzoek kort weergegeven. Nadat de eerste contacten gelegd waren met tennisscholen of toptennissers is via hen geprobeerd om emailadressen en telefoonnummers van andere respondenten te achterhalen. Werving van respondenten vond dus voornamelijk plaats via de zogenaamde sneeuwbalmethode.

3.1.2 De onderzoeksgroep

Er zijn voor dit onderzoek 38 respondenten benaderd via e-mail of telefoon, waaronder 5 ouders, 4 trainers, de topsportcoördinator van de tennisbond en 28 toptennissers in verschillende fases van hun tennisloopbaan. Van de vijf ouders die benaderd zijn wilden er twee meewerken aan een interview één ander ouderpaar was alleen bereid om telefonisch enkele vragen te beantwoorden. Uiteindelijk zijn er twee trainers van een privé-tennisschool in Den Haag geïnterviewd. De topsportcoördinator van de tennisbond is al in een vroeg stadium van het onderzoek geïnterviewd. Van de 28 tennissers die benaderd zijn voor deze studie zijn er uiteindelijk twaalf geïnterviewd. Het plannen van afspraken met fulltime tennissers bleek een lastige klus. Vanwege de vele internationale toernooien waren zij maar beperkt beschikbaar. Veelal verbleven de toptennissers voor een langere periode in het buitenland voor het spelen van verschillende tennistoernooien

In de talentfase is gesproken met vier tennissers. Twee van de vier tennistalenten zijn gestopt met het spelen van fulltime tennis. In de fase van toptennisser is gesproken met twee mannen en twee vrouwen. Allen zijn momenteel fulltime bezig met tennis. Zij zijn internationaal actief en hebben een positie op de wereldranglijst. Tevens is gesproken met vier oud-toptennissers. Op één oud-toptennisser na zijn ze allemaal langer dan een jaar geleden gestopt met fulltime tennis. Alle oud-toptennissers waren internationaal actief. Een overzicht van de verdeling van de toptennissers naar de verschillende fases van de tennisloopbaan is in tabel 3.1 weergegeven.

Wanneer in de resultaatbeschrijving gesproken wordt over fulltime tennissers dan wordt er gedoeld op de hele groep respondenten. Alle respondenten zijn immers ooit fulltime tennissers geweest. De gestopte talenten en oud-toptennissers blikken in de interviews terug op hun periode als fulltime tennissers. Wanneer er gesproken wordt over een specifieke groep zal deze ook zo benoemd worden, alhoewel het onderscheid tussen de drie fasen soms lastig te maken is.

Tabel 3.1 *Overzicht verdeling tennissers*

Fase	Verdeling
Tennistalent (tussen 17-19 jaar)	1 man 1 vrouw actief / 1 man 1 vrouw gestopt
Toptennisser (tussen 22-25 jaar)	2 mannen 2 vrouwen
Oud-toptennisser (tussen 24 – 38 jaar)	2 mannen en 2 vrouwen.

3.1.3 Het kwalitatieve interview

Voor de dataverzameling van dit onderzoek zijn semi-gestructureerde diepte-interviews gehouden met verschillende respondenten. Vooraf is een uitgebreide topiclijst opgesteld. Deze topiclijst vormde een richtlijn voor het interview en bevatte alle onderwerpen die voor het onderzoek van belang zijn. De volgorde van het gesprek stond niet vast. Het voordeel van deze methode was dat respondenten hun eigen invulling konden geven aan de antwoorden en er eventueel dieper op ingegaan kon worden.

De interviews vonden plaats op een voor de respondenten geschikte tijd en locatie. Vooraf zijn de respondenten ingelicht over het onderwerp en het doel van het gesprek, zodat zij duidelijk kunnen beslissen of ze hieraan mee wilden werken. Aan alle respondenten is gevraagd of het gesprek opgenomen mocht worden, zodat de onderzoeker zijn aandacht op het gesprek kon houden en zich minder druk hoefde te maken over aantekeningen. Alle gesprekken zijn opgenomen op een Olympus digitaal voice recorder en daarna volledig uitgeschreven.

Om meer inzicht te verkrijgen in het beleidsprogramma van de tennisbond zijn er interviews gehouden met enkele tennistrainers en de topsportcoördinator van de KNLTB. Het beleid van de tennisbond is geanalyseerd om te achterhalen in hoeverre de tennisbond toptennissers in verschillende fases van de tennisloopbaan begeleidt in keuzes met betrekking tot maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling.

Tijdens de interviews is getracht alle onderwerpen uit de topiclijst aan bod te laten komen. Echter voor sommige fulltime tennissers speelden bepaalde kwesties niet of nauwelijks. Op die momenten is er voor gekozen om niet verder op dat onderwerp in te gaan, omdat de respondent er waarschijnlijk ook niet eerder over na had gedacht.

3.2 Analyse van gegevens

De interviews met de respondenten zijn volledig uitgeschreven. Door het uitschrijven van het geluidsbestand ontstond direct een goede indruk over de belevingen en ervaringen van verschillende fulltime tennisser over de relatie tussen de investeringen in tenniscarrière aan de ene kant en maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling aan de andere kant.

Na het verzamelen van de eerste gegevens vond ook de eerste analyse plaats. Het voordeel daarvan is dat bij de volgende interviews gerichter gevraagd kon worden naar bepaalde onderwerpen. Het analyseren was een continu proces waarbij de verzameling en analyse van gegevens zich afwisselden. De uitkomsten van tussentijdse analyse brachten vragen naar voren en gaven richting aan de volgende interviews met fulltime tennisers. Uiteindelijk ontstond er zo na meerdere interviews een beeld van de verschillende de onderwerpen die belangrijk waren voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen.

Door het verzamelen en selecteren van uitspraken van verschillende fulltime tennisers, ontstonden bepaalde categorieën. Uiteindelijk is zo een bepaald beeld ontstaan over hoe fulltime tennisers een bepaald aspect ervaren in relatie tot de investeringen in de tenniscarrière aan de ene kant en maatschappelijke oriëntatie aan de andere kant. In de resultaatbeschrijving is geprobeerd om dat beeld zo goed mogelijk uiteen te zetten. Door het opnemen van een aansprekende of passende quote van één van de respondenten kon dat beeld worden ondersteund. Uiteindelijk is met deze methode een beeld ontstaan over de belevingswereld van fulltime tennisers.

Aan de hand van de resultaatbeschrijvingen is er antwoord gegeven op de onderzoeksvragen. De verschillende aspecten zijn onderling en met de literatuur vergeleken. Zo is er gezocht naar bepaalde overeenkomsten en tegenstelling. Tevens is geprobeerd om die tegenstellingen te verklaren op basis van bevindingen in dit onderzoek.

3.3 Betrouwbaarheid en validiteit

Naast een zorgvuldige werkwijze is op verschillende manieren geprobeerd de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek te waarborgen. Het eerste gedeelte van deze paragraaf gaat in op de betrouwbaarheid van dit onderzoek waarna de validiteit besproken wordt.

Er vonden interviews plaats met diverse respondenten, toptennissers, coaches, topsportcoördinator van de tennisbond en ouders. Voorafgaand aan het interview is de respondenten duidelijk verteld wat de bedoeling was en hoelang het interview zou duren, zodat zij konden beslissen of ze mee wilden werken. Bovendien heeft de onderzoeker beloofd om de anonimiteit van de respondent te waarborgen. De interviews zijn afgenomen op een tijd en plaats die voor hen het beste uitkwam. Een vertrouwde plaats en voldoende tijd en ruimte om te vertellen zorgt er voor dat de respondenten mogelijk eerder op hun gemak zijn. Bovenstaande zaken zijn belangrijke voorwaarden die kunnen bijdragen aan de kwaliteit van het gesprek. Tevens heeft de onderzoeker getracht een zo professioneel mogelijke houding aan te nemen om een omgeving te creëren waarin in alle rust de mogelijkheid was om bepaalde dingen te vertellen en te bespreken. Het onderwerp van deze studie is vanuit verschillende invalshoeken belicht. Dit draagt bij aan de betrouwbaarheid van dit onderzoek.

Alle interviews zijn opgenomen en volledig uitgeschreven. Het opnemen van de interviews komt de kwaliteit van de gegevens ten goede, omdat de onderzoeker zijn aandacht op het gesprek kan houden en zich minder druk hoeft te maken over aantekeningen (Boeije e.a. 2005).

Voorafgaand aan de gesprekken met de respondenten is er voor iedere categorie een topiclijst opgesteld. Deze topiclijst bevatte alle onderwerpen waarover gesproken diende te worden. De onderwerpen waren afgeleid uit de literatuur en naar aanleiding van een brainstorm sessie met collega's van het Mulier Instituut. De topiclijst diende als leidraad voor het gesprek, maar liet alle openheid aan de respondenten om op bepaalde onderwerpen dieper in te gaan. Door deze zorgvuldige werkwijze is geprobeerd de validiteit van het onderzoek te vergroten.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk zijn de resultaten van het onderzoek te lezen. Elke paragraaf start met een veelzeggende quote die tekenend is voor de situatie van fulltime tennissers. Paragraaf 4.1 is een beschrijving van de werkwijze van de tennisbond en tennisscholen in Nederland. In paragraaf 4.2 staat maatschappelijke oriëntatie centraal en in paragraaf 4.3 sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Aan de hand van deze beschrijvingen worden de antwoorden op de verschillende deelvragen in hoofdstuk 5 gepresenteerd.

4.1 De tennisbond en tennisscholen in Nederland

Informatieboekje Bondsjeugdopleiding (2007): *“Als het kind zich in het keiharde toptennis staande wil houden moet hij zo snel mogelijk zelfstandig worden.”*

Aan de hand van beleidsstukken van de tennisbond, een gesprek met de topsportcoördinator van de tennisbond en gesprekken met twee tennistrainers van een tennisschool beschrijft deze paragraaf de topsportstructuur waarbinnen fulltime tennissers in Nederland hun tennisopleiding volgen en in hoeverre daarbij ondersteuning is voor maatschappelijke oriëntatie (4.1.2) en sociaalpersoonlijke ontwikkeling (4.1.3) van fulltime tennissers.

4.1.1 De topsportstructuur van de tennisbond en tennisscholen in Nederland

Volgens de tennisbond heeft een talentvolle tennisspeler al in een vroeg stadium een goede tennisopleiding nodig om uit te kunnen groeien tot een toptennisser. Daarom heeft de tennisbond de bondsjeugdopleiding opgezet met als doel om de meest getalenteerde kinderen op te leiden voor Jong Oranje. Jong Oranje is het opleidingstraject van de tennisbond tot professioneel tennisser. De tennisbond heeft samenwerking gezocht met de privé-tennisscholen om de ontwikkeling van talentvolle jeugd te begeleiden. Steeds meer talenten kiezen voor een opleiding bij één van de vele privé-tennisscholen in Nederland.

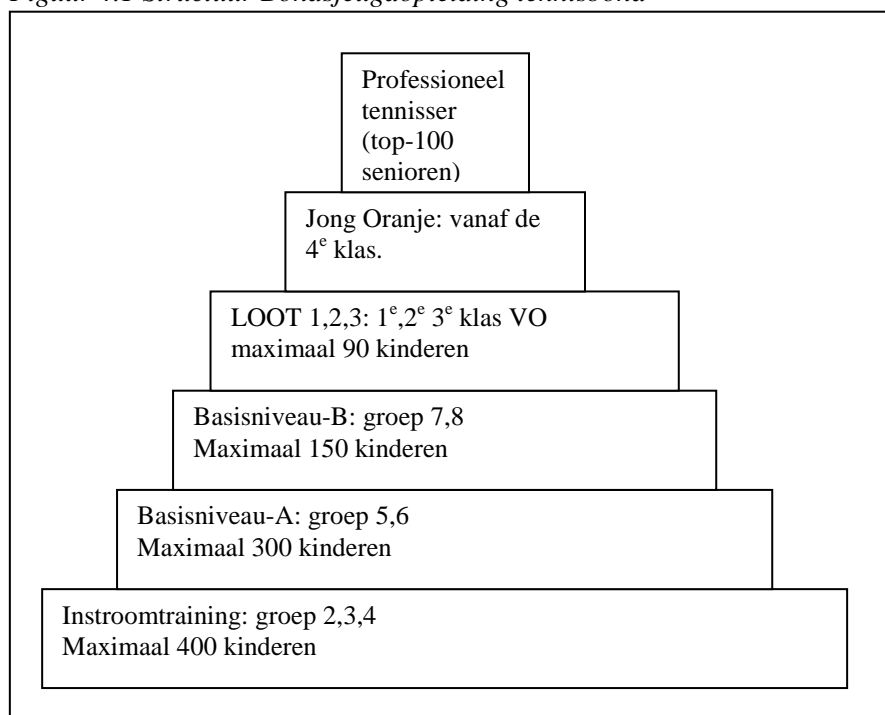
Vanaf zeer jonge leeftijd kunnen kinderen door de tennisbond uitgenodigd worden om gebruikt te maken van hun trainingsfaciliteiten. De Bondsjeugdopleiding begint al bij de jongste groepen van de basisschool. Kinderen uit de groepen 2, 3 en 4 van het basisonderwijs kunnen worden uitgenodigd voor een regionale instroomtraining. Vanaf de groepen 5 en 6 in het basisonderwijs krijgen maximaal 300 kinderen het predikaat Basisniveau-A. Kinderen die hiervoor geselecteerd worden hebben de mogelijkheid om naast hun gewone tennistraining 5 uur per week te trainen onder begeleiding van trainers van de tennisbond. De volgende stap in de opleiding van de tennisbond is

Basisniveau-B. Hiervoor worden maximaal 150 kinderen uit groep 7 en 8 van het basisonderwijs geselecteerd. De kinderen in Basisniveau-B trainen 9 uur per week bij de tennisbond.

Volgens de topsportcoördinator zijn de meeste kinderen die doorstromen naar Jong Oranje al op jonge leeftijd ingestroomd. Het komt niet vaak voor dat kinderen die op latere leeftijd beginnen met tennis, alsnog bij een bondsselectie terecht komen. De tennisbond heeft vijf scouts in dienst die kinderen vanaf ongeveer acht jaar kunnen scouten. Zij zijn aanwezig bij voorspeeldagen en bij minitoernooien. De tennisverenigingen worden op de hoogte gebracht van voorspeeldagen. De clubtrainers hebben dan de mogelijkheid om talenten voor te dragen.

LOOT 1, 2 en 3 is het traject voor spelers uit de eerste drie klassen van het voortgezet onderwijs. Vanuit basisniveau B stromen maximaal 90 kinderen door naar LOOT 1. Er zijn twee opties waaruit gekozen kan worden: Optie 1 is een volledig programma van de tennisbond en optie 2 is beperkt programma naast de eigen tennistrainingen. Vanaf de vierde klas in het voortgezet onderwijs komen spelers in aanmerking voor Jong Oranje. Het traject van Jong Oranje loopt voor meisjes tot 21 jaar en voor jongens tot 22 jaar. Spelers worden hiervoor geselecteerd op basis van hun potentie en ambitie om de top-100 op de wereldranglijst te behalen.

Figuur 4.1 Structuur Bondsjeugdopleiding tennisbond

Zoals in bovenstaande figuur te zien is, wordt de weg naar de top door steeds minders spelers bewandeld. Er is in het traject van de bondsjeugdopleiding voor steeds minder tennissers plaats. Volgens de topsportcoördinator is dat ook de bedoeling. Elke groep kent een maximum aantal deelnemers met als doel om uiteindelijk alleen de beste spelers over te houden.

Sommige tennistalenten kiezen er zelf voor om te stoppen. Andere talenten worden niet meer geselecteerd en vallen buiten de selectie. Niet alle tennistalenten die afvallen, leggen zich hier bij neer.

Volgens de topsportcoördinator vervolgen de meeste tennissers die een fulltime tenniscarrière ambiëren hun tennisopleiding bij een van de vele (privé) tennisscholen in Nederland. Vaak liggen de wortels van de meeste fulltime tennissers wel bij de tennisbond.

In samenspraak met het tennistalent, de ouders en de tennistrainers van de tennisschool kan een traject worden opgesteld om het talent verder te ontwikkelen. De mogelijkheden hiervoor zijn, al naar gelang de financiële situatie, oneindig. Vaak worden er ook sponsors gezocht om de opleiding bij een tennisschool te kunnen betalen. Ongeacht welke weg een talent bewandelt, de opleiding tot toptennissers vergt een behoorlijke financiële investering. De kosten voor optie 1 in het LOOT traject bij de tennisbond bedragen bijvoorbeeld 3500 euro op jaarbasis. Dit is exclusief alle overige kosten. Denk hierbij aan reiskosten die gemaakt worden naar trainingen en toernooien.

Spelers krijgen op de tennisscholen vaak privé-les. Volgens de tennistrainers van de tennisschool is dat een groot voordeel in vergelijking met de bond waar veel in groepen wordt gewerkt. De begeleiding op de tennisscholen gebeurt vaak in een 1 op 1 situatie. Volgens de tennistrainers zijn er veel tennissers die bij de bond zijn afgehaakt uiteindelijk toch boven komen drijven.

4.1.2 Ondersteuning voor maatschappelijke oriëntatie vanuit de tennisbond en tennisscholen.

Zoals uit voorgaande paragraaf blijkt, kunnen talenten al op jonge leeftijd worden geselecteerd voor de Bondsjeugdopleiding van de tennisbond. Deze subparagraaf beschrijft in hoeverre daarbij rekening wordt gehouden met de maatschappelijke oriëntatie van fulltime tennissers.

De tennisbond vindt het belangrijk dat tennistalenten hun opleiding op het voortgezet onderwijs afmaken en daarbij kiezen voor een opleidingsniveau dat past bij de capaciteiten van het kind. De tennisbond geeft aan dat men in Nederland verplicht is tot 16 jaar onderwijs te volgen. Voor buitenlandse topspelers is dat niet altijd het geval. Daarom is de tennisbond een samenwerking aangegaan met de LOOT-scholen. In 1991 is de stichting LOOT ontstaan met het doel om te komen tot een landelijk netwerk voor middelbare scholen waar getalenteerde sporters in staat worden gesteld om sport en onderwijs te combineren. Afhankelijk van de status die een sporttalent heeft, zijn er faciliteiten die hen de mogelijkheid bieden om meer te trainen of om wedstrijden te spelen in het buitenland. Om optimale trainingsmogelijkheden te creëren raadt de tennisbond talenten aan om naar een LOOT-school te gaan. Daar kan het programma voor wat betreft onderwijs afgestemd worden op het trainingsschema.

De topsportcoördinator en de tennistrainers vinden het eveneens belangrijk dat tennistalenten een diploma op het voortgezet onderwijs halen en zijn bereid concessies te doen in de tennisopleiding op momenten dat talenten in de knel komen met hun schoolopleiding. Volgens hen doen deze situaties zich nauwelijks voor. De tennistrainers zijn van mening dat dit komt doordat talenten al heel jong gedwongen worden om zelfstandig te zijn en dat ze goed weten wat ze willen. Tevens is er over het

algemeen een goede communicatie tussen school en ouders en tussen school en tennisopleiding. Het is ook in het belang van het tennis dat het goed gaat met school, want cijfers en schoolresultaten kunnen richtinggevend zijn voor de mogelijkheden die de school en ouders geven aan het tennistalent.

Het is opvallend dat de overgang naar Jong Oranje ongeveer samenhangt met de leerplichtige leeftijd van 16 jaar. Spelers die de overstap maken naar Jong Oranje hebben de potentie om in de toekomst tot de top-100 door te dringen. Om die stap te maken zullen spelers op jonge leeftijd ervaringen op moeten doen met het spelen van internationale toernooien, maar tegelijkertijd worden er ook prestaties op school verlangd.

Het lijkt erop dat in de tenniswereld een combinatie met een vervolg studie niet algemeen aanvaard is. Volgens de tennistrainers is dat bijna onmogelijk. Ook in het beleidsdocument van de tennisbond wordt alleen gesproken over de leerplichtige leeftijd en het advies voor het afmaken van de middelbare school. Er wordt niets geschreven over een combinatie tussen tennisopleiding en studie. Dit blijkt ook wel uit sommige gesprekken met fulltime tennissers. Hierin gaven zij aan dat tegen het einde van de middelbare school de tennistrainers met de ouders de mogelijkheden voor een fulltime tennisaanpak bespraken.

Volgens de tennistrainers zijn fulltime tennissers nauwelijks bezig met een levensinvulling na het tennis. Er zijn altijd een aantal tennissers die bepaalde twijfels hebben, maar over het algemeen zijn fulltime tennissers heel bewust bezig met hun tenniscarrière. Kennelijk worden fulltime tennissers ook niet echt gestimuleerd om over hun toekomst na te denken.

Een tennistrainer: *“Als jij je energie gaat richten op wat na je tenniscarrière komt, kan je het huidige ook niet meer met 100% doen.”*

Volgens de topsportcoördinator en de tennistrainers zijn zelfstandigheid, discipline en doorzettingsvermogen belangrijke zaken die tennistalenten en toptennissers meekrijgen van een tenniscarrière. De investering van tijd en geld in de opleiding van een talent is volgens de tennisbond altijd de moeite waard. In het beleidsdocument staat dat het voor zeer weinig spelers is weggelegd om de top te behalen, maar ongeacht de behaalde prestaties zou topsport er voor zorgen dat het kind later in de maatschappij vooruit komt.

4.1.3 Ondersteuning voor sociaalpersoonlijke ontwikkeling vanuit de tennisbond en tennisscholen

Deze paragraaf beschrijft in hoeverre de tennisbond en tennisscholen de sociaalpersoonlijke ontwikkeling van fulltime tennissers ondersteunen.

Kinderen komen op jonge leeftijd in aanmerking om geselecteerd te worden voor de bondsjeugdopleiding van de tennisbond. De tennisbond is zich er van bewust dat fulltime tennissers al op jonge leeftijd veel zelf zullen moeten doen om te ‘overleven’ in het toptennis. Dit blijkt uit het

informatieboekje van de bondsjeugdopleiding waarin zij ouders adviseren om kinderen zo veel mogelijk zelf te laten doen. Bovendien raden zij ouders aan om niet te veel met het kind mee te reizen naar toernooien.

De tennisbond ziet in dat het mentale aspect een steeds grotere rol gaat spelen in het tennis. Volgens de topsportcoördinator is mentale training één van de speerpunten in de tennisopleiding voor de komende jaren. In de selectie van tennistalenten speelt de mentale ontwikkeling een grote rol. Tijdens het LOOT-traject doorlopen zowel ouder als kind enkele dagen een speciaal mentaal programma.

De tennistrainers erkennen dat het leven als fulltime tennisser niet altijd even makkelijk is. Dit weten zij nog uit hun eigen ervaring als toptennisser. Zij zien in hun omgeving dat veel fulltime tennissers moeilijkheden ervaren op sociaal persoonlijk gebied. Eenzaamheid en banden met hun sociale omgeving zijn voor fulltime tennisser vaak de grootste obstakels. Volgens één van de tennistrainers is dit in combinatie met tegenvallende resultaten één van de belangrijkste redenen waarom tennistalenten en toptennissers stoppen met een fulltime tennisaanpak.

Een tennistrainer: “Ik denk in eerste instantie tegenvallende resultaten. Bepaalde ambities hebben en dan inzien dat je het niet gaat redden. Dan is de afleiding van buiten groot. Je laat je dan verleiden door andere dingen van buitenaf die ook gewoon heel leuk zijn. Dan ga je daar gewoon in verder. Op een gegeven moment kan je het niet meer op brengen om al die dingen te laten. Je gaat het dan als heel zwaar zien.”

De tennistrainers gebruiken hun eigen ervaring als fulltime tennissers om hun tennistalenten te begeleiden. Zij praten over verschillende zaken en proberen zo hun tennistalenten bewust te maken van bepaalde keuzes die komen kijken bij een leven als fulltime tennisser. Toch vinden zij het ook belangrijk dat op bepaalde momenten talenten ook andere activiteiten ondernemen die in eerste instantie niet goed samen lijken te gaan met toptennis.

Een tennistrainer: Ik werk nu al 6 jaar met hem hij heeft dit toernooi hard gevochten en heeft het fantastisch gedaan. Ik ga dan ook niet checken of hij op tijd in bed ligt. Hij weet wat ik van hem verwacht. (...) hij moet ook zijn eigen ding kunnen doen. Dat vind ik ook heel belangrijk.

De tennistrainers erkennen dat er sprake is van een bepaald spanningsveld. Aan de ene kant kunnen de tennisprestaties in het geding komen op het moment dat er meer afleidingen van buitenaf zijn, maar aan de andere kant kan een erg eenzijdige aanpak ook tot bepaalde moeilijkheden leiden.

4.2 Maatschappelijke oriëntatie

Een tennistalent 19 jaar: *“Ik kan er gewoon van genieten dat ik niet in de schoolbanken zit, maar op het gravel sta!”*

In dit hoofdstuk worden de resultaten met betrekking tot maatschappelijke oriëntatie van fulltime tennissers ten behoeve van een loopbaan na de tenniscarrière beschreven. Hiervoor wordt gekeken naar de relatie tussen topsport en verschillende aspecten die verband houden met maatschappelijke oriëntatie, zoals: voortgezet onderwijs en een vervolgopleiding. Hoe zien toptennissers die relaties, hoe zijn zij daarmee omgegaan en waar ligt voor hen de prioriteit? In hoeverre houden toptennissers zich bezig met een leven na het tennis en hoe kijken zij hier tegenaan. Wat is voor toptennissers de meerwaarde van een tenniscarrière en wat verwachten zij hier aan te hebben in hun verdere leven. Aan de hand van de beschrijving van deze onderwerpen wordt in hoofdstuk 5 het antwoord op de eerste deelvraag gepresenteerd.

4.2.1 Toptennis en voortgezet onderwijs

Alle fulltime tennissers geven aan dat zij hun middelbare schoolperiode enigszins aangepast hebben doorlopen. Voor de één geldt dit meer dan voor de ander. De meeste tennistalenten maken tijdens hun periode op het voortgezet onderwijs gebruik van een LOOT-school. De jongere generatie toptennissers hebben, op uitzondering van één persoon, allemaal op een LOOT-school gezeten. Toptennissers en tennistalenten geven aan dat ze op een gegeven moment bewust gekozen hebben voor een school waar de combinatie met topsport mogelijk was zodat zij meer tijd konden investeren in hun tenniscarrière.

Een toptennisser, 24 jaar: *“De eerste vier jaar zat ik op een gewone school in de buurt van waar ik toen woonde. Dat ging eigenlijk allemaal vrij makkelijk. Het laatste halve jaar van de vierde moest ik aardig aan de bak met tennis. Ik ging veel reizen en ik kreeg eigenlijk geen vrijstelling voor school of vakken. Toen heb ik besloten om naar een LOOT-school in Utrecht gegaan. Daar heb ik de laatste twee jaar gedaan. Dat ging eigenlijk vrij makkelijk allemaal.”*

Voor de meeste toptennissers was er geen LOOT-school in de directe woonomgeving. Sommige kozen er voor om elke dag heen en weer te reizen. Enkele andere tennistalenten zijn al op jonge leeftijd uit huis gegaan en bij gastouders ingetrokken om tennis en onderwijs te kunnen combineren.

Ouders spelen volgens de toptennissers een belangrijke rol in de beslissingen die gemaakt worden. Zonder de ondersteuning van de ouders is het gewoon niet mogelijk om bepaalde keuzes te

maken. Veel tennistalenten hebben bijvoorbeeld nog geen eigen vervoersmogelijkheden om naar een LOOT- school 25 kilometer van hun woonplaats te reizen.

Een Tennistalent: “Ik denk dat als mijn ouders er niet volledig achter hadden gestaan dat het dan al lang geleden over was geweest. Er waren heel veel tennissers die bij de jeugd niet naar speciale scholen mochten. Die moesten gewoon onderwijs volgen en dan beperk je gewoon de mogelijkheden om veel te trainen en toernooien te spelen. Dan zet je er eigenlijk meteen al een punt achter om veel te willen met tennis. Mijn ouders hebben mij altijd gesteund en ervoor gezorgd dat ik de dingen kon doen die ik wilde doen.”

Een groot gedeelte van de tennistalenten en toptennissers dat voor dit onderzoek gesproken is heeft een vwo-diploma behaald of is bezig met het afronden van een vwo-opleiding. Over het algemeen genomen ondervinden toptennissers en tennistalenten geen grote problemen met de combinatie tussen tennis en voortgezet onderwijs op een LOOT-school. De school zorgt voor aanpassingen in het lesrooster zodat er op de gewenste tijdstippen getraind kan worden. Daarnaast zeggen de tennistalenten soms vrijstelling te krijgen voor bepaalde vakken zoals, lichamelijke opvoeding en beeldende vorming.

Twee fulltime tennissers hebben eigenlijk helemaal geen problemen gehad op het voortgezet onderwijs. Zij hielden zich op dat moment ook niet zo bezig met school. Achteraf denken zij dat ze misschien een te lage opleiding hebben gevolgd.

Een toptennisser: “Ik hield niet zo van school. Dus ik deed eigenlijk zo min mogelijk. En de mavo ja dat ging mij eigenlijk vrij goed af. Daar heb ik achteraf eigenlijk wel een beetje spijt van.”

Natuurlijk is het niet altijd even gemakkelijk om aan de verwachtingen op beide gebieden te kunnen voldoen. Er ontstaan altijd momenten waarop, als gevolg van de investeringen in de tenniscarrière, er moeilijk voldaan kan worden aan de inspanningsverplichtingen op school. Het werk voor school kan zich dan zo ver opstapelen dat tennistalenten het overzicht kwijtraken. Voor sommige tennistalenten is dat een reden om het reguliere onderwijs te verlaten.

Een Tennis ouder: “Ja, dat was in vier vwo. Dat was volgens mij na het jaar dat we heel veel gereisd hadden met haar. Ze kreeg het allemaal niet meer rond. Ja, als je tennist moet je twee of soms drie keer op één dag trainen en naar school en je huiswerk. Nou, ga daar maar is aanstaan. Halverwege vier vwo ging dat gewoon niet meer. Toen hebben wij heel bewust de keuze gemaakt om haar tennis op één te zetten en zijn we naar het volwassen onderwijs gegaan.”

De mogelijkheden op een LOOT-school hebben er niet voor alle toptennissers toe geleid dat een diploma op het reguliere voortgezet onderwijs werd behaald. Enkele toptennissers zijn vanwege hun tenniscarrière gestopt met hun opleiding binnen het reguliere voortgezet onderwijs. Eén tennistalent heeft helemaal zonder diploma het voortgezet onderwijs verlaten. Twee andere hebben hun middelbare school opleiding op een andere manier voortgezet.

Een oud-toptennisser : *“Nou, ik was niet zo’n studiebol. Ik heb mijn havo niet afgerond. Ik heb wel een aantal vakken gehaald. Ik had zoiets van ik wil gewoon internationaal gaan tennissen. Studie zie ik daarna wel weer. (... ..) het interesseerde mij helemaal niet! Andere studies of opleidingen. Nee, tennis was echt mijn passie daar ging ik helemaal voor”.*

De twee andere tennissers die geen diploma hebben gehaald binnen het reguliere voortgezet onderwijs hebben bewust gekozen voor een nog individuelere aanpak ten behoeve van hun tenniscarrière. Hoewel zij daar beide een andere invulling aan hebben gegeven was de inzet op een toptenniscarrière bepalend.

Een tennistalent 19 jaar: *“De laatste twee jaar heb ik, omdat ik sneller klaar wilde zijn met school, zodat ik kon tennissen op een particuliere vwo school gezeten. We zouden gaan reizen met drie spelers en één coach. Als ik nog langer over mijn vwo zou doen waren die anderen misschien al gestopt. Die coach wilde mij gewoon snel hebben. Toen hebben we besloten om het eerder af te maken.”*

De meeste toptennissers zeggen het belangrijk te vinden om een diploma op het voortgezet onderwijs te behalen voordat ze zich helemaal richten op het tennis. Tennissers ervaren dit als een soort zekerheid. Iets waarmee ze later verder kunnen.

Een tennistalent: *“Ik vind nu het belangrijkste dat ik mijn diploma haal dan heb ik in ieder geval iets achter de hand als het met tennis niks wordt. Als ik mijn diploma heb dan ga ik echt fulltime tennissen.”*

De meeste tennistalenten en toptennissers die fulltime met tennis bezig zijn, streven naar een plek in de top-100 op de wereldranglijst. Dit is voor fulltime tennissers een soort magische grens. Zodra je in de top-100 staat word je ook makkelijker toegelaten op bepaalde toernooien en komt het spelen van een grandslamtoernooi dichterbij. Er zijn jaarlijks vier grandslamtoernooien en dit zijn de belangrijkste toernooien in de tennissport. Sommige fulltime tennissers zeggen er naar uit te kijken om ooit op één van deze toernooien te kunnen spelen. Tennistalenten en toptennissers doen er ontzettend veel aan om de top-100 te bereiken of op een grandslamtoernooi te spelen. De opleiding op het

voortgezet onderwijs komt daarbij vaak op de tweede plaats. De prioriteit van de meeste tennistalenten lijkt op jonge leeftijd al volledig bij het tennis te liggen.

4.2.2 Toptennis en een studie

Alle respondenten die voor dit onderzoek zijn gesproken zijn fulltime met tennis bezig of zijn fulltime met tennis bezig geweest. De meeste toptennissers zijn na het behalen van hun diploma op het voortgezet onderwijs gestart met een fulltime aanpak van het tennis. Het behalen van het diploma op het voortgezet onderwijs lijkt een belangrijk moment waarop tennissers kiezen voor een fulltime tenniscarrière of doorgaan met een vervolgopleiding. De meeste tennistalenten zijn op dat moment 16 of 17 jaar. Echter, voor de meeste toptennissers lijkt de keuze voor fulltime tennis meer een logisch vervolg van de tot dan toe gedane investeringen in de tenniscarrière dan dat dit een bewuste keuze is.

Toptennisser, 24 jaar: *“Als je echt de top wilt halen is het vrij normaal dat je voor tennis kiest. Dat je de studie laat. Er zijn er weinig die studeren en toptennis spelen. Dat is vrij lastig te combineren. Ja, je bent gewoon zoveel weg en de trainingen zijn altijd overdag.”*

Waarschijnlijk zijn hun ouders en in mindere mate de tennistrainer hier ook sturend in. Als zij niet volledig achter een fulltime aanpak staan wordt het een stuk lastiger. Een fulltime tennisaanpak vergt, als je niet bij Jong Oranje zit, ook een flinke financiële investering. Dit kunnen veel jonge toptennissers aan het begin van hun carrière niet zonder de hulp van hun ouders opbrengen.

Volgens de meeste fulltime tennissers is het niet mogelijk om een studie te volgen wanneer je een tenniscarrière ambieert. Om de top te halen moet je veel trainen en speel je wedstrijden over de hele wereld. Toptennissers geven aan zo'n vier tot vijf uur per dag met tennistraining bezig te zijn. Meestal zijn dat twee tennistrainingen en een fysieke training en dat vijf tot zes dagen per week. Op momenten dat ze dan even niet met tennis bezig zijn, willen ze het liefst gewoon een beetje rusten of ontspannen. In ieder geval willen ze dan niks aan hun hoofd hebben.

Een tennistalent: *Ik denk het wel, maar het is wel lastig. Je hebt veel hulp nodig van school en je zal zelf gewoon heel veel discipline op moeten brengen. Nu ook, ik train 5 of 6 uur per dag en dat is het gewoon heel lastig om, als je thuiskomt ook nog eens dik voor school aan de gang te gaan.*

Dat is lastig. Ik weet niet of je daar dan de energie voor hebt.

In het hedendaagse toptennis wordt het als bijna onmogelijk gezien om een top-100 positie te bereiken met een amateuristische inslag. Een professionele fulltime aanpak is nodig om geen achterstand op te lopen met de rest van de wereld. Volgens de toptennissers heeft Nederland al een behoorlijke uitzonderingspositie door de leerplichtwet. De meeste internationale toppers hebben volgens hen nauwelijks onderwijs gevolgd.

Een tennistalent: *“Ik denk dat het niet mogelijk is om een studie erbij te doen. Je moet je echt helemaal kunnen richten op tennis. Buitenlandse topspelers, zoals Nadal en Djokovic hebben helemaal niks aan school gedaan. Die zijn op hun 17e 18e al een echte topper. In Nederland moet je eerst weer je school afmaken.”*

Door het aangaan van enige studie verplichtingen na het voortgezet onderwijs zal je altijd bepaalde concessies moeten doen op tennisgebied en dit kan niet zonder achterstand op te lopen met de top. Het investeren in een tenniscarrière wordt gezien als een unieke mogelijkheid. De meeste tennissers zeggen altijd nog te kunnen gaan studeren.

Een toptennisser: *“Ja, nou ja dat zou gewoon zonde van mijn studeren zijn. Ik ga gewoon ergens 100% voor. Kijk als het niet lukt met tennis ga ik toch studeren. Je bent nooit te oud..”*

Niet alle toptennisser denken daar hetzelfde over. Sommige toptennissers zijn zich er van bewust dat de kans dat ze de top-100 halen vrij klein is. Wanneer zij volledig voor een tenniscarrière gaan, denken zij later bij het vinden van een nieuwe levensinvulling minder keuze mogelijkheden te hebben als gevolg van een beperkte opleiding.

Een gestopt tennistalent 19 jaar: *“De kans dat je je brood gaat verdienen met tennis is vrij klein. Stel ik ga door en ik haal de top-200 of 300 van de wereld dan kost het alleen maar geld. Dan heb je niks achter de hand. Nu ga ik collegetennis spelen in Amerika en kan ik gewoon een opleiding doen en daarnaast mijn tennisspel ontwikkelen.(...) Als je alleen maar zou tennissen dan ben je misschien 28 als je stopt. Je hebt dan twee keuzes: Je kan weer naar school gaan, dat is vrij moeilijk op die leeftijd, of je wordt tennisleraar.”*

Het lijkt voor toptennissers noodzakelijk om alle tijd, aandacht en energie in het tennis te steken om de top te kunnen bereiken. Aan de ene kant vinden de meeste tennissers het prettig dat ze zich volledig op één ding kunnen richten, maar aan de andere kant wordt dit soms ook als lastig ervaren. ‘Saai’ en ‘eenzijdig’ zijn omschrijvingen die de geïnterviewde toptennissers gebruiken om aan te geven hoe zij tegen de vele investeringen ten behoeve van hun tenniscarrière aankijken. Sommige toptennissers merken dat er meer is dan alleen tennis en vinden het soms moeilijk dat ze op dit moment geen opleiding kunnen volgen.

Een toptennisser: *“Nou ja soms is het wel moeilijk. Kijk: Mijn vriendinnen studeren en dat soort dingen. Zij ontwikkelen zich in het leven. Niet dat ik me niet ontwikkel, maar ik heb zoiets van ik sta*

een beetje stil met bepaalde dingen. Dan lopen ze stage ergens. Je ziet ze doorgaan en ja ik weet niet ik vind dat toch wel een beetje moeilijk.”

Bijna alle toptennissers die inmiddels enkele jaren fulltime tennissen, hebben er wel eens over nagedacht om een studie of cursus erbij te doen. Volgens hen zijn er soms momenten dat het even prettig is om eens iets anders te doen. Sommige toptennissers zijn ook daadwerkelijk ergens mee gestart, maar dit viel vaak niet goed te combineren met de investeringen ten behoeve van de tenniscarrière. In het beging gaat het meestal vrij goed, maar op een gegeven moment zakte de studie naar de achtergrond, omdat alle tijd, aandacht en energie naar het tennis ging.

Toptennissers gaan na het voortgezet onderwijs vaak voor een fulltime tennisaanpak. Het is in het tennis niet de gewoonte om toptennis en studie te combineren. Als je de top wilt bereiken in het tennis dan zal je daar volledig voor moeten gaan, is de gedachte. Tennissers zien een fulltime tenniscarrière als een unieke mogelijkheid om het beste uit zichzelf te halen op tennisgebied. Ondanks dat toptennissers het soms als lastig ervaren om zich volledig op één ding richten, zeggen zij zich te beseffen hoe bevoorrecht ze zijn dat ze elke dag kunnen doen wat ze het liefste doen. En dat is tennissen.

4.2.3 Toptennis en toekomst oriëntatie

Fulltime tennissers lijken zich over het algemeen niet echt bezig te houden met een levensinvulling voor na de tenniscarrière. De toptennissers die voor deze studie geïnterviewd zijn, hebben nog nauwelijks nagedacht over wat zij na hun tenniscarrière willen gaan doen. Bij sommige toptennissers ontstaan er, wanneer het einde van de tenniscarrière in zicht is, in hun gedachten een aantal mogelijkheden. De meeste toptennissers geven aan in de sport actief te willen blijven, maar over de precieze invulling hebben zij nog geen ideeën. Sommige zien zichzelf misschien wel tennistrainer of tennisscout worden, maar geen enkele fulltime tennisser is tijdens de tenniscarrière enigszins bewust bezig met een voorbereiding op een leven na het tennis.

Veel toptennissers zijn van mening dat de tenniscarrière hun iets meegeeft wat ook in het leven na de tenniscarrière van pas komt. Als toptennissers moet je al heel snel zelfstandig worden en goed je eigen zaakjes kunnen regelen. Er komt veel meer bij kijken dan alleen het spelen van wedstrijden. Op jonge leeftijd word je gedwongen om al goed te plannen. Wanneer zijn er toernooien en wanneer zijn er belangrijke proefwerken. Dat zijn zaken die er volgens fulltime tennissers voor zorgen dat tennistalenten al snel zelfstandig worden. Doorzettingsvermogen, mentale weerbaarheid en ergens voor de volle 100% voor gaan zijn volgens de gesproken tennistalenten en toptennissers de opbrengsten van een fulltime tenniscarrière.

Enkele fulltime tennissers doen tijdens hun tenniscarrière enige werkervaring op. Het gaat dan voornamelijk om werkzaamheden binnen het tennis. De redenen hiervoor verschillen per persoon. De één heeft het gedaan om financieel rond te komen en zijn reizen naar toernooien te kunnen betalen. De

ander vindt het gewoon een leuke ervaring. Je leert met mensen omgaan en bent toch op een andere manier met tennis bezig.

Een toptennisser: *“Ik heb al een half jaar lesgegeven. Vooral aan recreanten. Ik vind lesgeven heel leuk, maar wel aan betere spelers. Ik bedoel, ik heb zelf zoveel meegemaakt. Je moet wel een beetje passie zien bij de mensen die ik lesgeef. Ik wil niet lesgeven aan mensen die liever ballenrapen dan dat ze les krijgen. Kijk het is wel gezellig, dat is het niet. Maar je ziet geen vooruitgang.*

Voor de meeste fulltime tennissers is tennis het enige wat ze doen en wat ze echt leuk vinden. Ze weten niet goed wat zij anders zouden moeten doen. De meeste fulltime tennissers denken ook na hun tenniscarrière in het tennis of de sport actief te blijven. Volgens hen is het van belang om goede prestaties te behalen in het tennis. Dat zou de mogelijkheden in het vinden van een baan in de sportwereld vergroten.

Een tennistalent: *“Ik heb maar één interesse en dat is tennis (...) Ik geef nu les erbij, vooral aan kleine kinderen en dat vind ik onwijs leuk. Je bent toch met tennis bezig Het is ook een goede afleiding ernaast. Je bent bezig met ontwikkeling van kleine kinderen, dat bevalt me wel. Ik vind het heel leuk om te doen. Dus dat is eigenlijk al iets wat ik ernaast doe. Dat gaat dus goed op zich.”*

Een toptennisser: *“Voornamelijk tennis, want daar ben ik helemaal gek op. Ik zie mezelf misschien wel coachen of lesgeven of (...) dan is het wel makkelijker als je meer bereikt dan kom je makkelijker in het vak terecht. Kijk dan heb je de naam en gewoon wat meer ervaring. Daar kan je een hoop mee.”*

Toptennissers zijn over het algemeen niet echt bezig met hun toekomst na het tennis. Sommige tennissers denken er wel eens over na, maar het komt niet tot gerichte actie. Er zijn enkele fulltime tennissers die enige werkervaring in de sport hebben opgedaan. De achterliggende redenen verschilt per tennisser, maar deze ervaringen kunnen in de toekomst een rol spelen bij het vinden van een levensinvulling na hun tenniscarrière.

4.2.4 Toptennis en de overgang naar een andere levensinvulling

De meeste toptennissers stellen voor zichzelf een periode vast waarin ze willen investeren in een fulltime tenniscarrière. Deze periodes variëren per tennisser. Er zijn er enkele die het één jaar proberen, maar ook twee en driejarige periodes zijn heel normaal. Veelal stellen zij zichzelf een bepaald doel in die periode. Na die periode willen ze voor zichzelf de balans opmaken en bepalen of ze doorgaan met de investeringen in hun tenniscarrière.

Voor de meeste fulltime tennissers verlopen die periodes niet zoals ze verwacht hadden. Blessures, tegenvallende prestaties en beperkte progressie in het tennisspel spelen daarbij een

belangrijke rol. Bij veel fulltime tennissers ontstaan pas tegen het einde van een vooraf bepaalde tennisperiode de eerste gedachten over levensinvullingen na de tenniscarrière. Tijdens hun tenniscarrière zijn zij niet bewust bezig geweest met een oriëntatie op het leven na het tennis. Zij weten vaak niet goed wat ze moeten gaan doen wanneer zij zouden stoppen met fulltime tennis. Een nieuwe aanpak, andere trainer of een bepaalde omslag kan voor nieuwe impulsen zorgen om weer gemotiveerd door te gaan met de tenniscarrière.

Een toptennisser: *Ik zou na mijn vwo drie jaar fulltime gaan tennissen. Dit is mijn derde jaar. Vanwege die eind drie jaar heb ik de laatste weken vaak gedacht om te stoppen. Ik dacht waar doe ik het nu voor? Je moet er zoveel voor laten en weegt het op tegen wat je er voor terug krijgt. Ik heb veel gesprekken gehad. De laatste drie jaar geëvalueerd en hoe nu verder?*

Alle fulltime tennissers hebben in meer of mindere mate te maken gehad met periodes waarin zij erover nadachten om te stoppen met fulltime tennis. Deze gedachten ontstaan vaak op momenten dat het niet goed gaat met de tenniscarrière. Ze krijgen te maken met teleurstellingen als gevolg van blessures, tegenvallende resultaten of weinig tot geen progressie in het spel. Tennistalenten en toptennissers lijken hun prestaties op de baan voornamelijk af te meten aan winnen of verliezen. Blessures kunnen een belangrijke rol spelen in een periode dat het niet goed gaat met de tenniscarrière. Toptennissers en tennistalenten geven aan dat hun tennisspel soms niet optimaal verloopt vanwege kleine fysieke ongemakken.

Sommige toptennissers stappen er voor een korte periode uit om voor zichzelf te bepalen wat ze echt willen. In die periode wordt vaak gewoon doorgetraind, alleen spelen ze dan geen wedstrijden of toernooien. Opvallend is dat een aantal tennissers aangeeft juist heel sterk te zijn terug gekomen na zo'n korte break. In die periode doen ze ook andere dingen, waardoor ze het tennis op dat moment waarschijnlijk beter kunnen relativeren.

Een toptennisser: *“Ik was erg fit in die periode. Ik had een half jaar de tijd gehad om fysiek veel te doen. Ik was ontspannen en maakte mij totaal niet druk over winnen. Dat was het mooie. Ik was alleen maar aan het denken hoe ga ik dit punt spelen of wat zal ik nu eens doen. Ik probeerde dingen uit en het liep allemaal goed. Ik hoefde niet! Ik was leraar en ik had daardoor een inkomen. Ik was gewoon lekker bezig met tennis.”*

Uiteindelijk komt er de beslissing om te stoppen met fulltime tennis. Sommige oud-toptennissers ‘speelden’ al lange tijd met de gedachte om te stoppen met hun tenniscarrière. Andere stoppen en proberen nog een keer terug te komen. Het gebrek aan plezier in het tennis was voor de oud-toptennissers de belangrijkste reden om te stoppen. Hier speelden tegenvallende resultaten en/of

weinig tot geen progressie in het tennisspel in mee. Volgens sommige oud-toptennissers hingen de slechte prestaties en de beperkte progressie samen met blessures.

Zoals in de vorige paragraaf beschreven zijn toptennissers tijdens hun carrière nauwelijks gericht bezig met het oriënteren op een levensinvulling voor na het tennis. De gedachte om te stoppen met fulltime tennis zou dan enige spanning met zich mee kunnen brengen, omdat ze niet goed weten wat ze dan wel moeten gaan doen. Voor enkele toptennissers was de gedachte dat ze wisten wat ze na hun tenniscarrière gingen doen de reden om te stoppen met hun tenniscarrière.

Oud-toptennisser: *“De doorslag was voor mij dat ik wist wat ik erna wilde doen. Ik dacht ik kan wel stoppen, maar als ik het verder niet weet of als ik erna niks te doen heb, ja? Wat dan? Daarom ben ik nog wel heel lang doorgedaan.”*

Niet alle oud-toptennissers die afscheid namen van hun tenniscarrière, wisten direct wat ze zouden gaan doen toen ze stopten. Na het beëindigen van de tenniscarrière zijn zij enige tijd zoekende geweest naar een andere levensinvulling. Tijdens die periode hebben zij verschillende dingen geprobeerd. Eén van de oud-toptennissers is drie jaar na zijn afscheid van het tennis nog steeds zoekende.

Oud-toptennisser: *“Nou, ik twijfel nog steeds wat over wat ik nou wil. Ik zit nu in het tennistrainerschap, maar ik denk dat ik daar wel mee ga stoppen. Ik ben het hele tenniswereldje zat. (.....) Misschien iets in andere sporten. Het komt er nu nog niet van, maar dat wil ik wel graag.”*

De keuze om te stoppen met fulltime tennis is niet gemakkelijk. Er gaat soms een lange periode aan vooraf voordat het definitieve besluit wordt genomen. Vaak ontstaan gedachtes om te stoppen op momenten dat het niet goed gaat met de tenniscarrière. Zo'n periode wordt voornamelijk gekenmerkt door het verlies van wedstrijden waardoor het zelfvertrouwen en het plezier in tennis afneemt. Het verliezen van wedstrijden wordt door toptennissers als mentaal zwaar ervaren. Het is moeilijk, om als het minder gaat, jezelf elke dag op te laden voor de training. Tijdens een dergelijke periode spelen fulltime tennissers vaak met gedachtes over mogelijkheden voor een andere levensinvulling dan volledig met tennis bezig te zijn.

4.3 Sociaalpersoonlijke ontwikkeling

Gestopt tennistalent: *“Ik vind het spelletje onwijs leuk, maar om elke keer weken van huis weg te zijn vind ik moeilijk (...) Het is best wel eenzaam. Je reist alleen of met een trainer, maar je bent vaak alleen. Het is alleen maar tennissen, tennissen en je focussen op maar één ding. Ik ben eigenlijk iemand die van gezelligheid houdt. Met vrienden leuke dingen doen, of gewoon lekker thuis zijn.”*

Dit hoofdstuk beschrijft de ervaringen en belevingen van toptennissers in relatie tot de investeringen in hun topsportcarrière aan de ene kant en sociaalpersoonlijke ontwikkeling aan de andere kant. Hiervoor wordt gekeken naar verschillende aspecten die verband houden met sociaalpersoonlijke ontwikkeling, zoals: de topsportidentiteit, levensstijlopties, vriendschappen en relaties. Zien fulltime tennissers zichzelf als topsporters en ervaren zij de investeringen in de tenniscarrière als beperkend voor het persoonlijk welbevinden? Ervaren fulltime tennissers de investeringen in de tenniscarrière als beperkend voor de band die zij hebben met hun ouders, familie en vrienden? In hoeverre hebben fulltime tennissers de ruimte om ‘andere dingen’ (levensstijlopties) te doen tijdens hun tenniscarrière en in hoeverre houden zij in hun ‘vrije tijd’ rekening met het tennis. Is het voor fulltime tennissers mogelijk om een relatie te onderhouden en hoe gaan zij hier mee om? Aan de hand van de beschrijving van deze onderwerpen wordt in hoofdstuk 5 een antwoord op de tweede deelvraag geformuleerd.

4.3.1 Topsportidentiteit en persoonlijke welbevinden

Voor de meeste fulltime tennissers is tennis het enige waar ze mee bezig zijn. Bijna alle tijd, aandacht en energie wordt in de tenniscarrière gestoken. De meeste fulltime tennissers hebben een vrij éénzijdige topsportidentiteit. Zij zien zichzelf als topsporters en vinden dat ze er binnen hun mogelijkheid alles aan doen om de top te bereiken. De enige beperking die de meeste toptennissers ervaren is in financieel opzicht. Op het moment dat zij meer financiële mogelijkheden zouden hebben dan zouden zij sommige zaken nog professioneler aanpakken. Fulltime tennissers richten hun leven in op het tennis en gaan er helemaal voor om hun doel te bereiken. De ‘rest’ lijkt op een tweede plaats te komen.

Een toptennisser: “Ja ik zie mezelf wel als topsporter. Het is ook het enige wat ik doe op dit moment. Het is mijn doel. Het is echt mijn leven nu, weet je wel. Ik doe er alles aan.”

Zelfs de tennistalenten die gestopt zijn met een fulltime tennisaanpak zien zichzelf nog als topsporter. Zij zijn nog steeds actief als tennisser en trainen spelen nog op het hoogste niveau in Nederland. Het enige waar zij mee gestopt zijn, is het reizen naar internationale tennistoernooien in het buitenland.

Voor fulltime tennissers is iemand een topsporter wanneer het leven volledig in het teken staat van de sport. Je zou een doel moeten hebben en jezelf elke dag willen verbeteren. Je moet goed op je lichaam letten: goed eten, voldoende rusten en preventieve trainingsoefeningen doen om blessures te voorkomen. Dit zijn volgens fulltime tennissers belangrijke factoren om te kunnen spreken van topsport beoefening. Voor sommige toptennissers is het niet van belang hoe je presteert als je je leven maar inricht op de sport. Het verdienen van geld wordt door enkele toptennissers gezien als een factor om te kunnen spreken van topsport. Sommige toptennissers zeggen zich nog niet helemaal topsporter te voelen, omdat ze nog niet kunnen leven van hun sport.

De meeste toptennissers ervaren persoonlijke moeilijkheden wanneer het met de tenniscarrière minder goed verloopt. Dit zou mogelijk het gevolg kunnen zijn van een éézijdige topsportidentiteit.

Een tennistalent: *“Je eigen welzijn hangt wel een beetje af van hoe het gaat met het tennissen. Als het niet goed gaat dan wordt je meteen zelf ook een beetje ongelukkig of je komt in een heel negatieve sfeer terecht. Dat is logisch als je alles op één ding richt, want als dat dan niet goed gaat is dat gewoon moeilijk.”*

Het lijkt erop dat de meeste toptennissers ook een bepaalde mate van zelfvertrouwen uit het tennis halen. Tennistalenten en toptennissers meten de waarde van hun prestaties op de baan af aan winnen of verliezen. Aan de ene kant kan het zelfvertrouwen van toptennissers toe nemen als gevolg van overwinningen, maar andere kant kan het zelfvertrouwen ook afnemen als gevolg van verlies. Er zijn maar weinig tennistalenten en toptennissers die voldoening kunnen halen uit een goed gespeelde wedstrijd die verloren wordt. Uiteindelijk draait alles om winnen of verliezen volgens fulltime tennissers. Winst of verlies lijkt een essentiële schakel te zijn voor het plezier en het zelfvertrouwen van toptennissers. Het persoonlijke welbevinden kan dus erg afhangen van de prestaties op de tennisbaan.

Gestopt tennistalent: *“Ja, het leukste is winnen. Toernooien winnen, je zelfvertrouwen groeit dan. Op het moment dat je verliest baal je. Het leukste vond ik gewoon toernooien winnen, want dan beseft je waar je het voor doet. Je stijgt op de ranglijst en hebt het gevoel dat het goed gaat.”*

De meeste tennistalenten en toptennissers hebben wel eens problemen met hun zelfvertrouwen op de baan. Zij ervaren het tennisspel als mentaal zwaar. Veel spelers vinden het lastig om met de ‘druk’ om te gaan. Die druk kan veroorzaakt worden door verwachtingen van de sociale omgeving, zoals: trainers, ouders en vrienden. De meeste fulltime tennissers willen zich graag bewijzen en daarbij kunnen ze ook zichzelf nog eens extra druk opleggen, doordat ze te veel bezig zijn met het verdedigen van punten voor de ranglijst en het behalen van doelen die ze zichzelf gesteld hebben. Dit zijn zaken

die behoorlijk wat stress kunnen veroorzaken bij de fulltime tennissers en waar prestaties nogal eens onder kunnen lijden.

De meeste fulltime tennissers hebben wel eens hulp gezocht bij een mentale trainer of er over nagedacht om een mentale trainer in te schakelen. Opvallend is dat de meeste spelers die bij een mentale trainer geweest zijn, zeggen hier erg veel van opgestoken te hebben. Enkele spelers zouden zelfs liever een mentale begeleider mee nemen naar toernooien dan een tenniscoach.

Oud-toptennissers: “Het enige wat ik veel eerder had moeten doen was werken met een mentale trainer. Daar ben ik pas in de laatste fase mee begonnen. (...) Er zijn bepaalde momenten in een wedstrijd dat je sterk moet zijn. Belangrijke momenten dan kom je jezelf tegen. Dat je er moet staan. Een mentale trainer leert je hoe je daar mee om moet gaan. Dat ga je trainen.”

Als gevolg van de investeringen in de tenniscarrière hebben toptennissers minder tijd, aandacht en energie voor andere levensstijlopties. Het lijkt er op dat toptennissers zich er bewust van zijn dat de investeringen in de tenniscarrière andere aspecten van het leven beïnvloeden. De investeringen ten behoeve van de tenniscarrière worden door toptennissers verschillend ervaren.

Een toptennisser: “Dag in dag uit ben ik met tennis bezig. Ik heb een plan waarmee ik probeer mijn doelen te behalen. Ik heb er ontzettend veel voor over of laten we het zo zeggen: ik moet er ontzettend veel voor laten.”

Sommige fulltime tennissers hebben moeite met een gedisciplineerd en gestructureerd leven. Ze geven aan dat het leven als fulltime tennissers soms saai of ééntonig is. Dit geldt niet voor iedereen, want andere toptennissers vinden die structuur juist erg prettig. De meeste toptennissers vinden dat discipline één van de eigenschappen is waarover je moet beschikken om de top te kunnen behalen.

Een Tennistalent: “Ja, het is toch wel éézijdig. Opstaan eten tennissen en wachten. Heel veel wachten. Dat is ook wel waar ik de meeste een hekel aan hebben. Het is elke keer dat zelfde ritme, maar ja dat hoort er wel bij vind ik.”

Toptennissers ervaren als gevolg van de investeringen in de tenniscarrière de meeste moeilijkheden op het gebied van contacten met hun sociale omgeving. Toptennissers zeggen dat het leven als toptennisser soms vrij éénzaam kan zijn. De meeste toptennissers reizen alleen naar toernooien en moeten zelf alles zien te regelen. Een fulltime tenniscarrière behelst veel meer dan alleen het trainen en het spelen van wedstrijden.

Een toptennisser: *“Om nou te zeggen dat ik het leven als tennisser geweldig vind? Iik moet altijd alleen reizen. Ik kan geen trainer mee nemen, want dat kan ik gewoon niet betalen. Ik zit altijd alleen op mijn hotelkamer. Dat is echt verschrikkelijk, maar ik vind tennis gewoon geweldig en daar doe ik het voor. Kijk als het goed gaat dan maakt het geen hol uit of je alleen zit of met honderd man in een kamer. Als je aan het winnen bent, krijg je zo’n lekker gevoel. Daar tipt bijna niets aan. Als het wat minder gaat dan ga je alle slechte dingen zien en daar word je gedeprimeerd van. Zit je daar alleen in je kamer.”*

Het is opvallend dat de meeste respondenten het leven als fulltime tennissers soms als eenzaam ervaren. Dit lijkt voornamelijk veroorzaakt te worden door beperkte mogelijkheden voor sociale contacten. Hoe toptennissers de invloed van de investeringen in de tenniscarrière op de banden met hun sociale omgeving ervaren, staat in het verdere verloop van deze paragraaf centraal.

Toptennissers stellen de ontwikkeling van hun tenniscarrière centraal. De meeste toptennissers hebben mogelijk een éézijdige topsportidentiteit. Zij zien zichzelf als topsporter en tennis is het enige waar ze mee bezig zijn. Op het moment dat het minder gaat met de tenniscarrière ervaren tennissers moeilijkheden. Winst en verlies zijn hierbij de belangrijkste factor. Het lijkt erop dat als gevolg van tegenvallende prestaties het plezier en zelfvertrouwen van fulltime tennissers afneemt. Tevens ervaren sommige fulltime tennissers moeilijkheden met de eenzaamheid en het gestructureerde leven dat het topsportsysteem vereist. Het lijkt erop dat tennis van grote invloed kan zijn op het persoonlijk welbevinden van fulltime tennissers.

4.3.2 Sociale omgeving

Zoals in de vorige paragraaf werd aangehaald, zeggen fulltime tennissers het leven als toptennisser soms als erg eenzaam te ervaren. Als gevolg van de investeringen in de tenniscarrière lijken fulltime tennissers de meeste spanningen te ervaren in de mogelijkheden die zij hebben voor banden met hun sociale omgeving, zoals: ouders, familie en vrienden.

Toptennissers moeten investeringen doen om de ontwikkeling van hun tenniscarrière te bevorderen. Deze investeringen hebben gevolgen voor de mogelijkheden voor banden met hun sociale omgeving. De mate waarin tennistalenten investeren verschilt per situatie. Enkele tennistalenten hebben de mogelijkheid gehad om thuis te blijven wonen en hebben in hun directe omgeving tennis en school kunnen combineren. Andere tennistalenten hebben om tennis en school te kunnen combineren moeten reizen naar een LOOT-school die ver van de woonomgeving af lag. Weer anderen zijn al op jonge leeftijd uit huis gegaan om school en tennis te kunnen combineren. Deze investeringen spelen voor tennistalenten een belangrijke rol in de mogelijkheden die zij hebben voor banden met hun ouders, vrienden en familie.

Een toptennisser: *Ik ben op m'n twaalfde verhuisd naar Enschede voor het tennis. Nou eigenlijk om tennis en school zodat ik dat kon combineren. Ik liet alles achter me om te kunnen tennissen. Ik moest zelf naar Enschede. In het weekend ging ik dan wel terug naar Vlaardingen waar mijn ouders woonden. De eerste twee jaar zat ik in een gastgezin.(...) Het was toch wel heel moeilijk allemaal. Ik miste mijn ouders, mijn vriendinnetjes. Die moest ik allemaal achterlaten, maar dat had ik wel over voor het tennis.*

Hoe hoger het niveau van het talent wordt hoe groter de investering. Op het moment dat talenten een bepaald niveau bereiken gaan zij steeds meer toernooien spelen over de hele wereld. Fulltime tennissers zijn veel van huis weg en reizen vaak alleen naar toernooien. Ook deze investeringen hebben gevolgen voor banden met hun sociale omgeving. Fulltime tennissers zijn zich hier goed van bewust, maar zij hebben hun prioriteiten voor zichzelf goed op een rijtje. Zij zien de beperkte mogelijkheden ten aanzien van hun sociale omgeving als één van de nadelige gevolgen van een fulltime tenniscarrière, maar dat nemen zij voor lief.

Een oud-toptennisser: *“Je heb niet echt een sociaal leven. Weinig sociale contacten het is allemaal ik, ik en ik andere mensen komen op de 2e plaats te staan.”*

Ouders

Over het algemeen zeggen de fulltime tennissers een goede band te hebben met hun ouders. Zij onderkennen heel erg hoe belangrijk hun ouders zijn geweest in de beginjaren als tennistalent. Nog steeds spelen ouders voor de meeste toptennissers een belangrijke rol. Ze vinden het prettig om met hun ouders te praten over het tennis. Sommige ouders reizen zo nu en dan mee naar toernooien. De ouders van de meeste fulltime tennissers fungeren als een soort vertrouwenspersoon. Ze bespreken wedstrijden en op mindere momenten in de tenniscarrière kunnen gesprekken met ouders de situatie relativeren. Hierdoor krijgen zij vaak weer nieuwe energie om door te zetten waar ze mee bezig zijn.

Opvallend is dat fulltime tennissers op specifieke situaties aangeven de voorkeur te hebben om juist wel of juist niet met één van beide ouders te spreken. Het lijkt erop dat ze goed weten wat ze wel of niet willen horen en dat één van beide ouders daar goed aan kan voldoen. Zo gaf een toptennisser bijvoorbeeld aan dat hij na een winstpartij liever met zijn vader sprak, omdat zijn moeder altijd zo relativerend was.

Naast deze positieve effecten van de relatie tussen fulltime tennissers en hun ouders kunnen zij ook tot negatieve effecten leiden. Vanwege de grote investeringen die ouders hebben moeten doen in de tenniscarrière van hun kind voelen sommigen fulltime tennissers extra druk. Ze willen dat hun ouders trots kunnen zijn op het moment dat zij staan te tennissen.

Een gestopt tennistalent: *Ik heb heel veel respect voor mijn vader. Ik vind het geweldig dat iemand zo hard kan werken. Hij werkt zich uit de naad. Vroeger bracht hij mij naar elke wedstrijd, overal. Hij heeft nog nooit z'n kop laten hangen. Hij is altijd positief (...) Hij glundert al als hij mij ziet spelen. Ook al speel ik niet goed. Hij vindt het gewoon fantastisch om mij te zien spelen. Hij blijft geduldig met me. Hij spreekt goede peptalks als het niet goed gaat. Hij is ook gewoon heel blij met mij op euforische momenten. Ja, hij heeft heel veel voor mij gedaan.*

Sommige fulltime tennissers zeggen heel blij te zijn dat hun ouders altijd achter hun keuzes hebben gestaan. Sommige ouders hebben hun kind gestimuleerd om verder te gaan met investeren in de tenniscarrière. Volgens sommige fulltime tennissers waren zij allang gestopt met tennis als hun ouders ze niet zo gesteund hadden. Het lijkt erop dat de meeste ouders van fulltime tennissers waarde hechten aan sport waardoor zij de ruimte hadden om bepaalde keuzes ter bevordering van de tenniscarrière te maken.

Een tennistalent: *“Mijn vader is wel sportminded. Hij heeft er wel veel mee te maken gehad. Mijn halfbroer die heeft goed gehonkbald. Die was pitcher in het Nederlands team. (...) We zijn wel sportminded bij ons thuis. Ik heb gewoon familie die mij ontzettend vrij laat in wat ik wil gaan doen met mijn leven. Die niet vasthouden aan het normale scenario: Je gaat naar de basisschool en daarna ga je naar de middelbare school en als je daar een hobby omheen wilt hebben is dat prima. Dat was bij heel veel ouders gewoon wel zo. Die waren niet zo sportminded en hun kinderen mochten dan niet naar een LOOT-school.”*

Niet alle fulltime tennissers hebben een goede band met hun ouders. Enkele fulltime tennissers spraken met opvallend minder lof over hun ouders dan de meeste fulltime tennissers. Soms verliep het gesprek zelfs enigszins stroef wanneer dit onderwerp ter sprake kwam. Zij gaven aan dat zij op jonge leeftijd zelfstandig allerlei beslissingen hebben moeten nemen en veel dingen zelf hebben moeten regelen. Één toptennisser noemde dat zelf expliciet als reden waarvoor haar band met haar ouders anders is dan bij de meeste kinderen.

Trainers

Over het algemeen hebben toptennissers een goede band met hun trainer. Veel fulltime tennissers hebben met verschillende trainers gewerkt. Het is opvallend dat de meeste fulltime tennissers niet zo uitgebreid spraken over de band met hun trainer. De tennistrainer is toch een belangrijke persoon in de ontwikkeling van hun tenniscarrière. Mogelijk zou dit te maken kunnen hebben met het feit dat de meeste fulltime tennissers tijdens toernooien niet werken met een trainer. Over het algemeen maken de meeste fulltime tennissers alleen gebruik van een tennistrainer tijdens een trainingsperiode in Nederland. De meeste toptennissers zouden wel graag met een trainer of begeleider naar toernooien reizen, maar hier ontbreken vaak de financiële middelen voor.

De band met de tennistrainer was niet voor iedereen gewoon. Één toptennissers sprak zelfs over een soort tweede vader. Een tennisvader. Fulltime tennissers geven aan dat de trainer een belangrijke motivator kan zijn, bijvoorbeeld tijdens trainingen om net wat meer te geven of op momenten dat het met de tenniscarrière minder goed verloopt.

Soms ontstaan er enige spanningen in de relatie tussen fulltime tennissers en trainers. Over het algemeen worden deze problemen met de trainer goed uitgesproken. Sommige toptennissers voelen ook een bepaalde ‘druk’ ten opzichte van de trainer. Ze zijn zich er van bewust dat een trainer veel tijd en energie in de tenniscarrière steekt en ze willen dan graag laten zien dat ze vooruitgaan.

Familie

De meeste toptennissers hebben niet zo heel veel contact met de familie. Vanwege de intensieve tenniscarrière is er vaak weinig tijd voor verjaardagen of familiefeestjes. Deze activiteiten moeten vaak goed gepland worden. Soms wordt er binnen de familie zelfs rekening gehouden met de tennisagenda van de fulltime tennissers voor het plannen van bepaalde activiteiten. Fulltime tennissers geven aan dat de familie over het algemeen erg geïnteresseerd is in hun tenniscarrière. Sommige familieleden komen zelfs wel eens kijken bij wedstrijden of toernooien.

Over het algemeen hebben fulltimertennissers een goede relatie met hun broers en/of zussen. Sommige broers of zussen zijn ook in topsport actief als tennissers of in een andere tak van sport. Fulltime tennissers omschrijven de relatie met hun broers of zussen vaak als hecht. Soms ondernemen ze samen sociale activiteiten, zoals: winkelen, uit eten of naar de bioscoop. Voor sommige fulltime tennissers was hun oudere broer of zus een voorbeeld. Toch zijn de investeringen in de tenniscarrière voor sommige fulltime tennissers niet altijd positief van invloed op de band met broers of zussen.

Een toptennisser: “Ik heb één broer en één zusje. Mijn zusje is ook goed in tennis. Ik zie ze niet echt vaak. Ik ben vaak weg dus ik zie ze niet zoveel. Mijn broer en zusje hebben een betere band. ik merk toch wel dat ik in die jaren dingen heb gemist. Gewoon qua opvoeding bijvoorbeeld. Wat ik nu ook zeg: ik heb een mindere band met mijn broer en zus. Dat is wel heel jammer.”

Vrienden en vriendinnen

De meeste fulltime tennissers vinden dat zij niet erg veel vrienden of kennissen hebben. Vaak hebben zij wel één of twee hechte vriendschappen. Fulltime tennissers geven aan niet erg veel tijd te hebben om contacten met vrienden te onderhouden. Als gevolg van de investeringen in de tenniscarrière zijn veel contacten uit de jeugd meer naar de achtergrond gezakt.

Tennistalenten hebben in het begin vaak veel tennisvrienden waar zij mee optrekken. Ze trainen samen en soms reizen ze zelfs in groepjes naar toernooien. Dit wordt achteraf vaak als heel positief ervaren, omdat dit gezellig was en een bepaalde band creëerde onderling. Naarmate de fulltime tennissers verder in hun carrière komen, merken ze dat veel van hun tennisvrienden afhaken.

Volgens tennistrainers en fulltime tennissers zijn de meeste tennistalenten afgehaakt, omdat zij moeite hadden om de contacten met vrienden op de tweede plaats te zetten. Ze gingen liever op stap met vrienden, maar als je de volgende dag moet tennissen dan breekt je dat op een gegeven moment op.

De meeste tennistalenten doorlopen een andere middelbare schoolperiode, als gevolg van de investeringen in de tenniscarrière, dan de gemiddelde leerling. Sommige talenten hebben op verschillende middelbare scholen gezeten. Tennistalenten hebben vaak een aangepast lesrooster om te kunnen trainen. Sommige vakken doen ze niet en soms volgen ze één vak bij verschillende klassen. Hierdoor hebben zij soms het gevoel niet echt bij een klas of groep te horen. Zij hebben soms ook het gevoel dat sommige medeleerlingen niet goed begrijpen waar zij mee bezig zijn en wat zij allemaal doen.

Een tennistalent: *“Vrienden buiten het tennis is gewoon lastig. Op school ben ik heel weinig. Drie keer vijf uurtjes in de week. De rest gaat heel veel met elkaar om, maar ik ben er bijna niet. Ik zit daar toch een beetje buiten. (...) Ik denk niet dat zij inzien dat ik echt met topsport bezig ben. Ze denken echt een beetje trainen en dan heb je minder uren, maar het is echt hard werken om de top te halen.”*

De meeste fulltime tennissers ervaren bepaalde spanningen ten opzichte van de banden met hun vrienden. Deze spanningen doen zich voor op momenten dat het minder gaat met de tenniscarrière. Blessures, tegenvallende resultaten, beperkte progressie en een afnemend plezier hangen hier mee samen. Anderzijds ervaren zij spanningen op momenten dat vrienden leuke dingen met elkaar ondernemen en zij er niet bij kunnen zijn vanwege de tenniscarrière.

Een toptennisser: *“Je bent ook gewoon vaak weg en daardoor mis je ook veel dingen. Je maakt dat dan allemaal niet mee. Dan belt me vriendinnetje op van dit en dat is er gebeurd, maar dat heb ik dan allemaal niet meegemaakt. Dat vind ik wel jammer. Met veel dingen doe ik dan niet mee of kan ik niet bij zijn vanwege het tennis.”*

Het is een lastige situatie voor fulltime tennissers. Aan de ene kant geven zij aan dat ze het jammer vinden dat ze soms zo weinig vrienden hebben of dat het heel moeilijk is om contacten met vrienden te onderhouden. Aan de andere kant willen zij hier ook niet te veel tijd in investeren, omdat dat weer voor spanningen kan zorgen in de ontwikkeling van hun tenniscarrière.

Een tennistalent: *“Ik zou wel wat meer sociale contacten willen hebben, maar dat moet je toch onderhouden. Dan zou je mensen vaak moeten zien en af en toe wat leuks gaan doen. Dat is het leukste natuurlijk, maar daar heb ik gewoon geen tijd voor. Ik heb nu maandag als rustdag en dat is ook de enige dag dat ik echt tijd heb. Dat is bijna nooit te combineren met andere mensen die wel werken of naar school gaan. Dat is wel moeilijk soms.”*

De banden met ouders, broers, zussen of een enkele vriend worden door de fulltime tennissers als heel belangrijk ervaren. Deze mensen zijn vaak nauw betrokken. Voor de meeste fulltime tennissers is één van beide ouders een soort vertrouwenspersoon. De fulltime tennissers die een mindere band lijken te hebben met hun ouders hebben vaak iemand anders die zij in vertrouwen nemen. Dit kan een trainer of een vriend of vriendin zijn. Met een vertrouwenspersoon bespreken fulltime tennissers het tennis en hun onzekerheden.

De banden met de sociale omgeving worden door de meeste fulltime tennissers als belangrijk ervaren. Daarentegen kunnen deze personen bij de fulltime tennisser ook voor een verhoogde druk om te presteren zorgen. Deze mensen hebben voor hen veel betekend voor de fulltime tennissers en zij willen zich graag bewijzen ten opzichte van hen.

Een gestopt tennistalent: *“Ja, weet je gewoon als er mensen kijken, mijn trainer of als me vader kijkt. Aan mensen die me kennen wil ik gewoon bewijzen dat ik beter kan dan ik laat zien zegmaar. Als het dan weer niet lukt dan ga ik wel balen.(...) Als ik in het buitenland ben dan speel ik beter omdat niemand mij daar kent.”*

De meeste fulltime tennissers ervaren spanningen op het gebied van banden met hun sociale omgeving. Het lijkt erop dat deze spanningen meer tot uitingen komen op het moment dat het met de tenniscarrière minder goed verloopt. De meeste fulltime tennissers zouden graag meer en betere contacten willen hebben met bepaalde personen in hun sociale omgeving zij geven aan als gevolg van de investeringen in de tenniscarrière hier eigenlijk geen tijd voor te hebben. Er lijkt hier sprake van een spanningsveld tussen de investeringen in de tenniscarrière aan de ene kant en de banden met hun sociale omgeving aan de andere kant.

4.1.3 Vrije tijd en andere levensstijlopties

Fulltime tennissers geven aan weinig vrije tijd te hebben. De investeringen in de tenniscarrière vragen veel tijd, aandacht en energie van fulltime tennissers die de top willen behalen. Alle toptennissers zeggen in meer of mindere mate vrije tijd te hebben. De meeste zijn wel eens een dag vrij. Fulltime tennissers hebben regelmatig een rustdag om te herstellen van geleverde inspanningen. Daarbij zeggen zij altijd in bepaalde mate rekening te houden met hun tenniscarrière. Dit geldt voor vrijwel alles wat zij doen wat niet direct met tennis te maken heeft.

Een tennistalent: *“Ik zal niet snel op vakantie gaan of een week gaan skiën. Ik moet gewoon elke dag trainen en er vol voor gaan. Er is geen ruimte om te zeggen ik ga een week op vakantie. Je moet er gewoon altijd rekening mee houden. (...) Je moet altijd zorgen dat je goed eet en slaapt en dat gaat niet altijd samen met bepaalde sociale evenementen. Ik vind dat helemaal niet erg. Uitgaan of dat*

soort dingen daar heb ik helemaal geen behoefte aan. Er zijn best tennissers die het heel lastig vinden dat je bijvoorbeeld niet kan gaan stappen.”

De meeste fulltime tennissers geven aan dat zij niet echt de behoefte hebben om op stap te gaan. Het past niet bij hun of zo zijn zij niet, zeggen de meeste fulltime tennissers. Als Fulltime tennissers op stap gaan moeten zij dat altijd goed plannen. De meeste fulltime tennissers gaan af en toe uit, maar dan alleen wanneer dit past in het tennisschema. Fulltime tennissers zeggen dat een avond tot diep in de nacht doorgaan grote invloed kan hebben op trainingen of wedstrijden. Tijdens het uitgaan houden toptennissers en tennistalenten rekening met de tenniscarrière. Ze drinken niet of nauwelijks en proberen op tijd naar huis te gaan.

Een Oud-toptennisser: “Ik was ook niet zo’n uitgaanstype. Het boeide me helemaal niet! Heel veel jongens vinden het prachtig. Ik heb dat nooit gehad. Ik weet niet hoe het komt. Ik ben echt geen grijze mus ofzo.”

Anderzijds geeft één van de oud-toptennissers aan na haar carrière enkele maanden verschillende dingen gedaan te hebben die voorheen niet mogelijk waren voor haar. Het lijkt er op dat fulltime tennissers dus in bepaalde mate dingen moeten laten ten behoeve van de tenniscarrière.

Een oud-toptennisser: “In december ben ik gestopt en heb ik anderhalve maand niks gedaan. Gewoon leuke dingen gedaan. Dingen die ik eigenlijk nooit kon doen, zoals: Lang op m’n bed liggen, heel veel uitgaan, heel veel met vrienden en vriendinnen afspreken. Ik hoefde niks. Ik werd wakker en dacht wat zal ik vandaag eens gaan doen. Mijn leven was altijd heel gestructureerd. (...) Toen ik stopte viel dat weg en kon ik zelf alles indelen. Dat heb ik toen ook een week of 5 of 6 zo gedaan.”

Toch zijn er ook tennistalenten en toptennissers die hier tijdens hun carrière veel moeite mee hebben. Zij zouden naast het tennis ook graag andere dingen doen met vrienden of vriendinnen. Als gevolg van de investeringen in de tenniscarrière komen zij hier niet aan toe. Fulltime tennissers geven aan dat zij in sommige periodes eigenlijk wel tijd hebben om bepaalde dingen te doen. Vanwege de drukke tennisagenda zijn afspraken vaak moeilijk te plannen. Zij zijn vaak vrij op momenten dat andere mensen werken of naar school gaan. Op het moment dat zij dan een keer mogelijkheden hebben moeten die vrienden of vriendinnen ook maar net tijd hebben.

Een gestopte tennistalent: “Gewoon uitgaan, gezellige dingen doen, zoals: naar het strand, naar de bioscoop, de gekste dingen. Gewoon dingen die vriendinnen doen met elkaar. En wat ik deed was tennis, tennis en nog eens tennis. Ik heb daar gewoon te weinig tijd voor gehad. Dan belde vriendinnen die zeiden we gaan lekker op stap en dan moest ik zeggen: helaas, ik moet morgen spelen

of trainen. Op een gegeven moment kwam dat mijn neus uit. Ik wilde gewoon wat anders doen. Toen ontstond de vraag is dit het?"

Toptennissers en tennistalenten ervaren als gevolg van de investeringen in de tenniscarrière moeilijkheden bij het ondernemen van andere activiteiten. Het lijkt erop dat zij hier meer moeite mee op het momenten dat de tenniscarrière minder goed verloopt. Vaak spelen blessures, tegenvallende prestaties, beperkte progressie en verminderd plezier hierbij een belangrijke rol. Op het moment dat het om wat voor reden dan ook minder goed verloopt met de tenniscarrière wordt er sneller gezocht naar afleidingen van buitenaf. Uiteindelijk kan dan de vraag ontstaan of de investeringen in de tenniscarrière nog de moeite waard zijn in vergelijking met andere mogelijkheden die zij hebben wanneer zij niet fulltime met tennis bezig zouden zijn.

6.1.4 Relaties

De meeste toptennissers zijn tijdens hun tenniscarrière niet heel erg bezig met een relatie. Alle toptennissers geven aan dat het vanwege de investeringen in de tenniscarrière lastig is om een vriend of vriendin te hebben. Sommige tennistalenten hebben in het begin van hun tenniscarrière wel eens vriendjes of vriendinnetjes. In het begin verloopt het dan allemaal vrij gemakkelijk, maar na enige tijd wordt het contact minder. Mede als gevolg van de investeringen in de tenniscarrière worden relaties meestal niet heel erg serieus. De prioriteit van tennistalenten lijkt bij de tenniscarrière te liggen.

Een gestopt tennistalent: *“Ja, wel eens, maar het is wel moeilijk als je zoveel sport. Ik trainde minstens 2 keer per dag. Je bent er van ‘s morgens acht tot ‘s middags vier mee bezig. Dan ben je ook gewoon moe. (...) Tijdens het reizen werd het contact gewoon minder. Ze begreep er niks van. Ik was gewoon veel aan het trainen en zij irriteerde zich eraan dat ik er nooit was.”*

Tijdens de tenniscarrière is het lastig om een relatie te onderhouden, want het topsportsysteem vraagt veel van een fulltime tennisser. Er blijft vaak weinig tijd over om samen andere dingen te ondernemen. Wanneer het voor de één mogelijk lijkt om iets te doen dan houden de toptennissers alsnog in bepaalde mate rekening met hun sport. Dit kan soms voor spanningen zorgen in de relatie. Waardoor toptennissers zich onbegrepen voelen.

Een Tennistalent: *“Als je een baan hebt en een vriendje die zegt met nieuwjaar doen we dit en dat. Dat is leuk, maar als je de volgende dag moet tennissen, kan dat niet. Daar moet je dan wel begrip voor op kunnen brengen. Mijn vorige vriend kon het niet uitstaan dat ik niet uitging. Dat vond hij helemaal niet leuk, maar dat kan gewoon niet als ik de volgende dag moet trainen. Ook als ik twee dagen later moet trainen kan ik gewoon niet tot diep in de nacht uitgaan. Dat hou ik gewoon niet vol en wat dat*

betreft is het belangrijk dat je iemand hebt die je begrijpt. Ik had nooit het idee dat hij het 100% snapte. Hij was zelf geen topsporter.”

Het is niet voor alle toptennissers onmogelijk om een relatie aan te gaan. Drie fulltime tennissers hebben momenteel er een serieuze relatie. Twee daarvan hebben een relatie met iemand uit het toptenniscircuit. Het voordeel daarvan is dat er meer begrip is voor de situatie. Daarentegen wordt dit soms ook wel als beperkend ervaren, omdat het in onderlinge gesprekken vaak alleen maar over tennis gaat.

Voor twee oud-toptennissers speelde het ontstaan van een relatie een rol in het besluit om te stoppen met een fulltime tenniscarrière. Vanwege de investeringen in de tenniscarrière waren zij eerder nog niet echt aan een relatie toe gekomen. Het aangaan van een relatie plaatste voor hun vraagtekens bij de levensstijl als fulltime tennisser.

Een oud-toptennisers: *“Daar heb ik nooit tijd voor gehad. Nee, dat ging bij mij ook niet. Als ik ergens voor ga moet ik daar helemaal voor gaan en met een relatie gaat dat gewoon niet. Toen ik motivatieproblemen kreeg met het tennis ging ik wat meer buiten het tennis kijken en kreeg een relatie. Daarvoor was ik er gewoon helemaal niet zo mee bezig. Toen ineens wel en dacht ik: Ja, er klopt gewoon iets niet. Dat zette me wel aan het denken.”*

De fulltime tennissers met een relatie ervaren als gevolg van de investeringen in de tenniscarrière soms bepaalde spanningen. Het wordt als vervelend ervaren dat ze er niet altijd kunnen zijn voor de ander. Bijvoorbeeld wanneer toptennissers voor wedstrijden in het buitenland zijn en ze weten dat het niet goed gaat met de ander of dat hun vriend of vriendin jarig is.

Een toptennisser: *“Als één van ons belangrijke momenten heeft in zijn leven en je kan er niet bij zijn, is dat moeilijk. (...) Als zij echt iets heeft waar ze wil dat ik ben en ik kan er dan niet bij zijn dan is het kut. Zij verlangt daar naar. Dan is het niet leuk. Daar zit ik dan wel mee.”*

Het nastreven van een tenniscarrière is een intensieve bezigheid waar veel meer bij komt kijken dan alleen veel trainen en wedstrijden spelen. De tenniscarrière lijkt dan ook in grote mate van invloed op de mogelijkheden die toptennissers hebben in een relatie. Doordat toptennissers altijd in bepaalde mate rekening dienen te houden met hun sport lijkt het erop dat de tenniscarrière op de eerste plaats komt. Hierdoor kan de tenniscarrière centraal komen te staan in het leven van hun beiden.

5. Conclusie

De laatste jaren hebben verschillende ontwikkelingen ertoe geleid dat de investeringen ten behoeve van de topsportcarrière steeds meer tijd in beslag nemen van de topsporter. Denk hierbij aan de verruiming van het topsportbudget vanuit de overheid, de verdergaande commercialisering en de hoge verwachtingspatronen die mensen van topsporters hebben door de toegenomen media-aandacht. Deze ontwikkelingen lijken vooral de optimalisering van het topsportsysteem aan te moedigen. Er lijkt hier een spanningsveld te ontstaan tussen de opleiding tot topsporter aan de ene kant en maatschappelijke oriëntatie (studie/werk) en sociaalpersoonlijke ontwikkeling (privé-leven) aan de andere kant. Het doel van deze kwalitatieve studie is dan ook om meer inzicht te verkrijgen in de belevingen en ervaringen van fulltime tennissers in relatie tot de investeringen ten behoeve van hun tennisloopbaan aan de ene kant en maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling aan de andere kant.

Daartoe zijn twaalf fulltime- of ex-fulltime tennissers geïnterviewd. Documentanalyse en interviews met twee tennistrainers, de topsportcoördinator van de tennisbond en twee ouders van tennistalenten dienen ter ondersteuning. De belangrijkste vraag in dit onderzoek is: In hoeverre staan de investeringen van toptennissers ten behoeve van hun tennisloopbaan op gespannen voet met maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkelingen? Deze vraag is uiteengezet in vijf deelvragen.

5.1 De investeringen op gespannen voet?

In hoofdstuk 4 is beschreven hoe fulltime tennissers (tennistalenten, toptennissers en oud-toptennissers) de investeringen in de tenniscarrière in relatie tot maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijk welbevinden ervaren. Aan de hand daarvan wordt in deze paragraaf antwoord gegeven op de deelvragen.

5.1.1 Beperkingen ten aanzien van maatschappelijke oriëntatie

Tennistalenten en toptennissers die tot de top-100 willen doordringen, moeten veel trainen en wedstrijden spelen over de hele wereld, maar in hoeverre worden deze investeringen als beperkend ervaren voor een maatschappelijke oriëntatie ten behoeve van een loopbaan na de tenniscarrière? Hierbij is er ook aandacht voor verschillen tussen de ervaringen van fulltime tennissers in verschillende fasen van de tenniscarrière?

Over het algemeen ervaren fulltime tennissers de investeringen in de tenniscarrière nauwelijks als beperkend voor hun maatschappelijke oriëntatie. De meeste tennistalenten en toptennissers die fulltime met tennis bezig zijn, zijn zo gedreven om een plek in de top-100 op de wereldranglijst te behalen of om een grandslamtoernooi te spelen dat zij niet of nauwelijks bezig zijn met een maatschappelijke oriëntatie ten behoeve van een loopbaan na de tenniscarrière. Het nastreven van dit

doel vergt alle tijd, aandacht en energie van tennistalenten en toptennissers. Als gevolg van de vele investeringen die fulltime tennissers moeten doen hebben zij een éénzijdige topsportidentiteit ontwikkeld.

Brewer (1993) stelt dat topsporters met een éénzijdige topsportidentiteit minder geneigd zijn om andere studie- of carrière- opties te ontdekken. Dit geldt ook voor de fulltime tennissers in deze studie. Opvallend is de manier waarop sommige tennistalenten invulling hebben gegeven aan hun middelbare schoolopleiding. Een middelbare schoolopleiding wordt soms zelfs als een last gezien en een maatschappelijke oriëntatie in de vorm van een studie komt bij de meeste fulltime tennissers niet ter sprake.

Toch doen er zich voor de meeste fulltime tennissers tijdens de tenniscarrière wel eens momenten voor waarop de investeringen in de tenniscarrière als beperkend worden ervaren voor hun maatschappelijke oriëntatie. Dit zijn vaak momenten dat de tenniscarrière minder voorspoedig verloopt. Meestal heeft dit te maken met verliespartijen waardoor het zelfvertrouwen en het plezier in tennis afneemt. Dit sluit aan bij het artikel van Frederick-Recascina en Morris (2004) die op basis van verschillende onderzoeken concluderen dat een éénzijdige topsportidentiteit een verhoogde kans geeft op emotionele problemen tijdens stressvolle momenten in de topsportcarrière. Voor de fulltime tennissers ontstaan op deze momenten vaak gedachten over mogelijkheden die zij zouden kunnen hebben wanneer zij niet fulltime met tennis bezig zouden zijn.

Over het algemeen zijn er geen verschillen waarneembaar tussen de ervaringen van fulltime tennissers in verschillende fasen van de tenniscarrière in relatie tot de investeringen in de tenniscarrière aan de ene kant en maatschappelijke oriëntatie aan de andere kant. Tennistalenten beginnen al op jonge leeftijd met een serieuze aanpak van de tenniscarrière. Voor de meeste tennistalenten geldt dat zolang ze nog geen diploma op het voortgezet onderwijs hebben behaald, tennis nog niet het enige is waar zij mee bezig zijn. Meestal wordt na het behalen van een diploma de weg naar de tennistop doorgezet met een fulltime tennisaanpak. Voor de meeste tennistalenten en toptennissers was dit meer een logisch vervolg van de tot dan toe gedane investeringen dan dat er sprake was van een bewuste keuze. De meeste fulltime tennissers hebben op veel jongere leeftijd al bepaalde stappen gezet richting een fulltime aanpak, zoals de keuze voor een LOOT-school.

Tijdens de tenniscarrière zijn de meeste fulltime tennissers nauwelijks bezig met een leven na het tennis. Fulltime tennissers zien de investeringen in de tenniscarrière als een unieke mogelijkheid om hun eigen grenzen in het tennis op te zoeken. Ondanks dat het leven als fulltime tennissers soms als saai of eentonig wordt ervaren, zijn zij blij dat ze elke dag kunnen doen wat ze het liefst doen. De tijd die oud-toptennissers nodig hadden voor het vinden van een andere levensinvulling is zeer verschillend. De oud-toptennissers die voor deze studie zijn benaderd hebben allemaal een andere levensinvulling gevonden binnen het tennis. Fulltime tennissers lijken door een éénzijdige ontwikkeling weinig andere keuzemogelijkheden voor een levensinvulling na het tennis te hebben. Bovendien/Daarnaast zijn niet alle oud-toptennissers even tevreden met de huidige levensinvulling.

5.1.2 Beperkingen ten aanzien van sociaalpersoonlijke ontwikkeling

Uit de vorige subparagraaf bleek dat fulltime tennissers de investeringen in de tenniscarrière nauwelijks als beperkend ervaren voor een maatschappelijke oriëntatie, maar hoe zijn de ervaringen in dit verband op het gebied van sociaalpersoonlijke ontwikkeling? Met andere woorden: in hoeverre worden de investeringen ten behoeve van de tenniscarrière als beperkend ervaren voor sociaalpersoonlijke ontwikkelingen op het gebied van vriendschappen, privé-leven en andere levensstijlopties? Hierbij is ook gelet op mogelijke verschillen tussen de ervaringen van toptennissers in verschillende fasen van de tenniscarrière.

De meeste fulltime tennissers ervaren moeilijkheden op het gebied van sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Als gevolg van de investeringen in de tenniscarrière hebben zij weinig mogelijkheden voor het aangaan en voortzetten van banden met hun sociale omgeving. De meeste tennissers zeggen moeite te hebben om banden met vrienden te onderhouden. Daarnaast ervaren zij moeilijkheden bij het plannen en ondernemen van activiteiten met vrienden of familie. Bij het maken van afspraken wordt altijd rekening gehouden met de tenniscarrière.

Bovendien ervaren fulltime tennissers moeilijkheden met het persoonlijk welbevinden. Opvallend is dat de meeste tennistalenten en toptennissers aangeven dat zij het leven als fulltime tennisser soms erg eenzaam vinden. Dit hangt waarschijnlijk samen met de beperkte mogelijkheden die zij hebben voor omgang met hun sociale omgeving. De tennissport bevindt zich hier waarschijnlijk in een uitzonderingspositie ten opzichte van andere sporten. Fulltime tennissers hebben een veel individuelere aanpak dan teamsporters. Teamsporters trainen en reizen vaak met elkaar. Voor veel teamsporters is het belangrijkste doel om nationaal kampioen te worden, maar voor veel fulltime tennissers is de top-100 de uitdaging. Daardoor zijn zij vaak lang van huis weg om toernooien te spelen over de hele wereld. In tegenstelling tot een maatschappelijke oriëntatie zorgen de investeringen in de tenniscarrière ervoor dat fulltime tennissers offers moeten ten aanzien van hun sociaalpersoonlijke ontwikkeling.

Naast gevoelens van eenzaamheid ervaren fulltime tennissers moeilijkheden met het persoonlijke welbevinden op het moment dat het minder goed verloopt met de tenniscarrière. Gezegd kan worden dat fulltime tennissers hun zelfwaardering en zelfvertrouwen afmeten aan prestaties op de tennisbaan. Op het moment dat het goed gaat met de tenniscarrière als gevolg van overwinningen of vooruitgang op de wereldranglijst neemt de zelfwaardering en het zelfvertrouwen ook toe. Echter als gevolg van verliespartijen neemt de zelfwaardering en het zelfvertrouwen van fulltime tennissers af. Dit komt overeen met de bevindingen van Stier (2007). De meeste fulltime tennissers meten hun zelfwaardering tijdens hun carrière af aan de prestaties op de tennisbaan. Dit is verklaarbaar uit het feit dat fulltime tennissers weinig andere activiteiten hebben om hun zelfvertrouwen en zelfwaardering te ondersteunen.

Het lijkt erop dat tennistalenten in het begin van hun tenniscarrière minder moeilijkheden ervaren op het gebied van sociaalpersoonlijke ontwikkeling. In het begin van de tenniscarrière hebben

tennistalenten vrienden binnen het tennis en redelijk goede contacten met vrienden van school. Zij hebben naast hun netwerk binnen de sport nog een ander sociaal netwerk buiten de sport. Hoewel sommige talenten zeggen dat hun banden met vrienden van school anders zijn dan die tussen de meeste klasgenoten.

Hoe verder fulltime tennissers in hun carrière komen hoe meer tijd de investeringen vragen. Inmiddels volgens zij geen schoolopleiding meer waardoor zij een beperkt sociaal netwerk buiten de sport hebben. Terugkijkend op hun tenniscarrière zeggen oud-toptennissers dat veel van hun tennisvrienden langzaam zijn afgehaakt, waardoor zij tegen het einde van hun tenniscarrière een vrij beperkte sociale omgeving hebben.

5.1.3 Ondersteuning vanuit de tennisbond en tennisscholen

In hoofdstuk 4 is een beschrijving gegeven van de topsportstructuur waarbinnen tennistalenten in Nederland hun opleiding tot toptennisser volgen. Vervolgens is er gekeken naar wat de tennisbond en tennisscholen doen aan de ondersteuning van maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Op basis daarvan kan antwoord worden gegeven op de volgende deelvraag: In hoeverre is er vanuit de tennisbond en de tennisscholen ondersteuning voor maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling?

De opleidingsstructuur van tennistalenten is veeleisend. Een professionele fulltime aanpak is noodzakelijk om enige kans te maken om in de top-100 te komen. Fulltime tennissers worden door de tennisbond en tennisscholen niet of nauwelijks gestimuleerd om verder te kijken. Er is geen ondersteuning voor een maatschappelijke oriëntatie met het oog op een levensinvulling voor na de tenniscarrière.

Het enige advies dat door de tennisbond gegeven wordt is te zoeken naar een middelbare school die aansluit bij de capaciteiten van het kind en waarbij de mogelijkheid wordt geboden om de schoolopleiding aan te passen aan de tennisopleiding. De gedachte dat alle tijd, aandacht en energie in het tennis gestoken zou moeten worden lijkt normaal in de directe omgeving van veel fulltime tennissers. Het is opvallend dat er in de beleidsdocumenten van de tennisbond niet wordt gesproken over het combineren van een studie met een tennisopleiding. Het lijkt erop dat de tennisbond de leerplichtige leeftijd van 16 jaar zelfs als een last ziet om de concurrentie met de internationale top aan te kunnen. In het informatieboekje van de Bondsjeugdopleiding wordt vermeld dat tennistalenten in Nederland tot hun 16^e jaar verplicht zijn om onderwijs te volgen, terwijl dit niet altijd geldt voor tennistalenten uit andere landen.

Ondanks dat de tennisbond en tennisscholen inzien dat fulltime tennissers problemen ervaren met eenzaamheid en mogelijkheden voor sociale contacten is er nauwelijks een gerichte aanpak om de balans tussen de investeringen in de tenniscarrière en sociaalpersoonlijke ontwikkeling te verbeteren.

De tennisbond en tennisscholen zien dat de mentale weerbaarheid steeds belangrijker wordt in het tennis. Daarom is de tennisbond gestart met mentale trainingen voor talenten en ouders.

Waarschijnlijk is deze ondersteuning er voornamelijk op ingericht om het tennisprogramma verder te optimaliseren en zorgt het zeker niet voor een betere balans tussen de investeringen in de tenniscarrière en de sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Dit terwijl de tennistrainers zich wel degelijk beseffen dat de eenzaamheid en een beperkte sociale omgeving de lastigste aspecten van het leven als fulltime tennisser zijn. De moeilijkheden op dit gebied zijn voor veel fulltime tennissers redenen om te stoppen met een fulltime tennisaanpak.

5.1.4 Factoren voor het ervaren van een goede balans?

Welke factoren zorgen ervoor dat fulltime tennissers een goede balans ervaren tussen de investeringen in de tenniscarrière aan de ene kant en maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling aan de andere kant? Uit de interviews met fulltime tennissers komen een aantal factoren naar voren. In hoeverre sluiten deze aan bij de verwachtingen op basis van eerder onderzoek?

Dit onderzoek laat zien dat alle fulltime tennissers een vrij éénzijdige topsportidentiteit ontwikkelen. Zelfs de tennissers die gestopt zijn met een fulltime tennisaanpak zien zichzelf nog steeds als topsporter. Hierdoor is het moeilijk om een goede vergelijking te maken tussen fulltime tennissers met een sterke en minder sterke topsportidentiteit. Over het algemeen ervaren de meeste fulltime tennissers weinig spanningen op het gebied van maatschappelijke oriëntatie, maar bijna alle fulltime tennissers met een éénzijdige topsportidentiteit ervaren moeilijkheden met de sociaalpersoonlijke ontwikkeling. De investeringen in de tenniscarrière worden als beperkend ervaren voor de banden met hun sociale omgeving. De gevoelens van eenzaamheid van fulltime tennissers hangen daar waarschijnlijk mee samen.

Dit komt niet overeen met de verwachting op basis van de bevindingen van Brewer (1993) Frederick-Recascina en Morris (2004) en Stier (2007). Topsporters met een éénzijdige topsportidentiteit zouden weinig moeilijkheden ondervinden op het gebied van maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling, omdat personen met een éénzijdige topsportidentiteit minder geneigd zijn om andere studie- carrière- of levensstijlopties te ontdekken of te onderhouden. Echter, in de loop van de tijd ervaren fulltime tennissers wel degelijk moeilijkheden met eenzaamheid en mogelijkheden voor banden met hun sociale omgeving.

Waarschijnlijk heeft dit verschil te maken met de specifieke situatie van fulltime tennissers. Topsporters die in een team reizen, spelen en trainen hebben automatisch meer mogelijkheden voor onderlinge contacten in vergelijking met fulltime tennissers die veel alleen onderweg zijn voor het spelen van toernooien.

Op moeilijke momenten tijdens de topsportcarrière zouden topsporters met een éénzijdige topsportidentiteit juist meer spanningen ervaren volgens Brewer (1993) en Frederick-Recascina en Morris (2004). In overeenstemming met deze verwachting blijkt dat fulltime tennissers tijdens moeilijke momenten in de tenniscarrière spanningen ervaren ten aanzien van maatschappelijke oriëntatie en in hogere mate spanningen op het gebied van sociaalpersoonlijke ontwikkeling.

Naast een éénzijdige topsportidentiteit komen uit de analyse van de interviews nog een drietal belangrijke factoren naar voren. Dit zijn: omgevingsfactoren, motivatie en zelfvertrouwen. Deze factoren komen overeen met de voorwaarden van Ericsson (1993) en Van Yperen (2004) om te komen tot topprestaties: gelegenheid, motivatie en capaciteiten.

Omgevingsfactoren zijn een onderdeel van de gelegenheid zoals Van Yperen (2004) dat noemt. Een topsporter moet in de gelegenheid zijn om te komen tot topprestaties. Bij immateriële omgevingsfactoren gaat het om de steun die fulltime tennissers krijgen van hun sociale omgeving en dan met name van de ouders. Bij materiële omgevingsfactoren gaat om de beschikking over de juiste trainers, goede trainingsfaciliteiten en de financiën om toernooien over de hele wereld te spelen.

Volgens Monsaas (1985), Sloboda, Moore en Davidson (1996) zijn immateriële omgevingsfactoren belangrijke hulpbronnen voor het bereiken van topprestaties. Op basis van hun bevindingen is de verwachting dat fulltime tennissers die in grotere mate de beschikking hebben over immateriële omgevingsfactoren minder spanningen ervaren op het gebied van maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling, omdat zij betere contacten hebben met hun ouders en hun ouders de topsportcarrière ondersteunen.

Voor de meeste fulltime tennissers vervullen de ouders een belangrijke rol. Sommige zeggen dat zij zonder de steun van hun ouders bepaalde stappen niet hadden kunnen zetten. Met de bevindingen in deze studie is het moeilijk om aan te geven of fulltime tennissers die in grotere mate de beschikking hadden over gunstige omgevingsfactoren minder spanningen ervaren ten aanzien van maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Echter, uit de analyse van de interviews blijkt dat fulltime tennissers die in ruime mate de beschikking hadden over de steun van ouders en goede trainingsmogelijkheden in de directe omgeving bepaalde stappen ter bevordering van de tenniscarrière makkelijker hebben genomen. Voor sommigen is de aanloop naar een fulltime tenniscarrière daardoor vergemakkelijkt. Het blijkt dat degene die in mindere mate in de gelegenheid waren om hun capaciteiten te ontwikkelen en te tonen veel bewuster bepaalde stappen in de richting van een fulltime tenniscarrière hebben gezet. Zij zijn bijvoorbeeld voor goede trainingsfaciliteiten verhuisd of zijn extra gaan werken om de reizen naar toernooien te kunnen betalen.

Gebaseerd op het plezier dat fulltime tennissers beleven aan hun sport en de wil om zichzelf te verbeteren kan gezegd worden dat zowel tennistalenten als toptennissers over het algemeen over een sterke intrinsieke motivatie beschikken. Voor veel fulltime tennissers is tennis echt hun passie, het geen wat ze het liefst doen. Naast deze intrinsieke motivatie hebben alle fulltime tennissers in meer of mindere mate een sterke extrinsieke motivatie gericht op het winnen van een toernooi, het bereiken van de top-100 op de wereldranglijst of het verdienen van geld met tennis.

Volgens Ericsson (1993) en Van Yperen (2004) is motivatie een belangrijke factor om te komen tot topprestaties. Met name intrinsieke motivatie zou er voor zorgen dat topsporters de investeringen in de topsportcarrière kunnen volhouden (Frederick-Recascina & Morris, 2004; Van Yperen, 2004). Uit dit onderzoek blijkt dat een sterke intrinsieke motivatie er niet noodzakelijkerwijs

toe leidt dat fulltime tennissers minder moeilijkheden ervaren met de investeringen in de tenniscarrière. De bevindingen wijzen erop dat fulltime tennissers zich er bewust van zijn dat ze bepaalde dingen op sociaalpersoonlijk gebied moeten laten ten gunste van de tenniscarrière. Zij ervaren moeilijkheden met de eenzaamheid van het leven als fulltime tennissers en de investeringen in de tenniscarrière worden als beperkend ervaren voor de mogelijkheden voor banden met hun sociale omgeving. Dit sluit niet geheel aan bij de verwachting, want op basis van het artikel van Frederick-Recascina en Morris (2004) zou een sterke intrinsieke motivatie er voor zorgen dat topsporters minder spanningen zouden ervaren met de investeringen in hun topsportcarrière in relatie tot maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling.

Naast de intrinsieke motieven zijn de extrinsieke doelen ook een zeer grote drijfveer voor fulltime tennissers. Het is niet zo dat fulltime tennissers met een sterke intrinsieke- en extrinsieke motivatie deze investeringen moeiteloos doen, maar de intrinsieke motieven en externe doelen zorgen er wel voor dat fulltime tennissers bepaalde stappen ter bevordering van de tenniscarrière gemakkelijker kunnen maken.

Een topsporter moet beschikken over aangeleerde dan wel aangeboren *capaciteiten* om de top kunnen halen (Van Yperen 2004). Eén van de capaciteiten waarover een fulltime tennisser moet beschikken is zelfvertrouwen. Uit de resultaten blijkt dat het zelfvertrouwen een zeer belangrijke rol speelt in het leven van fulltime tennissers. Voor veel fulltime tennissers neemt het zelfvertrouwen toe als gevolg van goede prestaties, maar aan de andere kant kan het zelfvertrouwen ook afnemen als gevolg van slechte prestaties. Deze bevinding wordt ondersteund door het onderzoek van Stier (2007) onder Zweedse oud-toptennissers. Belangrijk hierbij is dat voor de meeste fulltime tennissers prestaties op gelijke voet staan met winnen of verliezen.

Wanneer prestaties uitblijven, neemt het zelfvertrouwen en het plezier in tennis af. Op die momenten worden de investeringen in de tenniscarrière als beperkend ervaren voor maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Wanneer de tenniscarrière voorspoedig verloopt, ontstaat er een grotere mate van zelfvertrouwen en worden de investeringen in de tenniscarrière nauwelijks als beperkend ervaren voor maatschappelijke oriëntatie. Daarnaast worden gevoelens van eenzaamheid en beperkte mogelijkheden voor sociale contacten gemakkelijker verdragen. Dit komt overeen met de bevindingen in het artikel van Aidman en Schofield (2004); topsporters met een hoge mate van zelfvertrouwen ervaren minder moeilijkheden met de investeringen in de topsportcarrière in relatie tot maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling.

Het is moeilijk om na te gaan hoe de samenhang tussen deze factoren precies is, maar het is duidelijk dat ze ook elkaar beïnvloeden. De aanwezigheid van deze vier factoren kan er voor zorgen dat fulltime tennissers de investeringen in de tenniscarrière doorzetten, ondanks dat de investeringen op sommige momenten als beperkend worden ervaren voor maatschappelijke oriëntatie en sociaal persoonlijke ontwikkeling.

Als het bij fulltime tennissers aan één van deze factoren ontbreekt en het plezier in het tennis verdwijnt, worden de investeringen in de tenniscarrière als steeds zwaarder ervaren. Langzaam ontstaat er dan een verandering van prioriteit. Fulltime tennissers vragen zich dan af of alle investeringen ten behoeve van de tenniscarrière nog wel de moeite waard zijn in vergelijking met de verwachte voordelen van een leven zonder fulltime tennis. Daarbij wegen de beperkte mogelijkheden op het gebied van sociale contacten het zwaarst. Het blijkt dat op het moment dat toptennissers de voordelen van een leven zonder fulltime tennis inzien de keuze om te stoppen wordt vergemakkelijkt.

5.2 Discussie

Deze studie is een eerste aanzet geweest om verschillende processen met betrekking tot maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling van fulltime tennissers tijdens de tenniscarrière te beschrijven en te verklaren. Er zijn interviews gehouden met fulltime tennissers in verschillende fase van de tenniscarrière waardoor er een beeld is ontstaan over hoe fulltime tennissers gedurende de gehele tenniscarrière omgaan met de investeringen in de tenniscarrière in relatie tot maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Bovendien is het onderwerp vanuit verschillende invalshoeken benaderd. De respondenten zijn afkomstig van de tennisbond en verschillende tennisscholen in Nederland. Beleidsanalyse, interviews met de topsportcoördinator van de tennisbond, tennistrainers en ouders dienden ter ondersteuning. Hierdoor is er ook een beeld ontstaan van de omgeving waarin fulltime tennissers hun leven invullen

Voor alle interviews met respondenten is ruim de tijd genomen. Een uitgebreide topiclijst met de diverse onderwerpen diende ter ondersteuning om te zorgen dat alle onderwerpen aan bod zouden komen. Een interview duurde gemiddeld genomen één uur. Vanwege moeilijkheden bij het plannen van afspraken en de tijd die nodig was voor één interview is uiteindelijk met een beperkte groep fulltime tennissers gesproken. Een open en eerlijke houding van de onderzoeker tijdens de interviews heeft er mede voor gezorgd dat er uitgebreide gesprekken zijn ontstaan over de ervaringen van de respondenten. Hierdoor is er een ruime set van gegevens verzameld voor de beantwoording van de deelvragen. Deze gegevens gaven een inkijk in het leven van fulltime tennissers en zijn voor de beantwoording van de vragen in dit onderzoek goed bruikbaar. Het is waardevol om de bevindingen uit dit onderzoek onder een grotere groep respondenten te testen.

Voor de selectie van respondenten is gebruik gemaakt van de ‘sneeuwbalmethode.’ Waarschijnlijk is er hierdoor een groep van respondenten geïnterviewd die allemaal nog op één of andere manier hun connectie met het tennis hebben. Gestopte tennistalenten en oud-toptennissers die helemaal buiten het tennis zijn beland zaten niet in de onderzoeksgroep. Daarnaast is er per fase in de tenniscarrière met een beperkt aantal respondenten gesproken. Hierdoor zou een ietwat vertekend beeld kunnen zijn ontstaan. Het is goed om in de toekomst een breder onderzoek onder oud-topsporters te doen waarin gekeken wordt wat voor levensinvulling zij nu hebben en in hoeverre zij daar gelukkig mee zijn.

Daarnaast bestond de onderzoeksgroep uit fulltime tennissers die nog druk bezig zijn om hun tennisambitie, de top-100 van de wereld of het bereiken van een grandslamtoernooi, te verwezenlijken. Volgens Wertner en Orlick (1986) ondervinden topsporters die successen behaald hebben minder moeite bij het afscheid van de topsportcarrière en de overgang naar een nieuwe levensinvulling. Het is interessant om te zien of fulltime tennissers die succesvol zijn of hun tennisambitie hebben kunnen waarmaken de investeringen tijdens de tenniscarrière als minder beperkend ervaren.

Doordat er nog nauwelijks onderzoek is gedaan naar de ervaring van de investeringen in topsport in relatie tot maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling, was er vooraf

weinig bekend. Daarom zijn voor de opzet van een theoretisch kader uit meer algemene onderzoeken naar topsport, topsportidentiteit, talentontwikkeling en topsportbeëindiging factoren afgeleid die van invloed kunnen zijn op de investeringen in de tenniscarrière in relatie tot maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Het voordeel hiervan is dat er een uitgebreid theoretisch kader is ontstaan waarin verwachtingen zijn afgeleid voor verschillende fasen van de tenniscarrière.

De resultaten van dit onderzoek zijn niet per definitie generaliseerbaar voor andere topsporten. Om deze reden is enige voorzichtigheid geboden bij het doen van uitspraken over hoe topsporters de investeringen in de topsportcarrière ervaren in relatie tot maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling. Dit onderzoek vond plaats onder fulltime tennissers. Ten eerste beginnen tennistalenten al op zeer jonge met een intensieve aanpak en ten tweede zijn fulltime tennissers in vergelijking met de meeste andere topsporters vaak alleen onderweg. Sommige problemen die zij daarbij ervaren kunnen in mindere mate gelden voor teamsporters. Denk daarbij aan de moeilijkheden met gevoelens van eenzaamheid.

De meeste sporten worden steeds verder geprofessionaliseerd. Die professionalisering heeft in het tennis al plaatsgevonden. Sinds de jaren tachtig zijn er zowel mannen als vrouwen die geld verdienen met tennis. Dit heeft er mede toe geleid dat investeren in een tenniscarrière steeds meer vraagt van de toptennissers. Daarnaast zijn er in vergelijking met sommige andere topsporten voor fulltime tennissers goede mogelijkheden om na afloop van de tenniscarrière een levensinvulling binnen de tennissport te vinden. Mogelijk verklaart dat waarom de investeringen in de tenniscarrière zo weinig als beperkend worden ervaren voor een maatschappelijke oriëntatie.

Door de toegenomen media aandacht voor topsportbeoefening en de commercialisering is er meer geld beschikbaar. De mogelijkheid om geld te verdienen met topsportbeoefening wordt gemakkelijker, maar hierdoor nemen ook de investeringen in de topsportcarrière toe. Veel ontwikkeling die in de topsport plaatsvinden hebben in het toptennis reeds plaatsgevonden. .

Een onderzoek met respondenten afkomstig uit verschillende takken van sport zou meer inzicht kunnen geven over hoe topsporters in het algemeen de investeringen in relatie tot maatschappelijke oriëntatie en sociaalpersoonlijke ontwikkeling ervaren. Waarbij het is aan te bevelen om onderscheid te maken tussen de sporten waarin topsporters de mogelijkheid hebben om geld te verdienen met topsportbeoefening en sporten waarin die mogelijkheid er nog niet of nauwelijks is. Dat zelfde onderscheid zou gemaakt moeten worden onder sporten waarin na afloop van de topsportcarrière goede mogelijkheden zijn voor het vinden van een levensinvulling en sporten waarin die mogelijkheden veel beperkter zijn. Mogelijk zijn daarin verschillen waarneembaar in de mate waarin topsporters als gevolg van de investeringen in topsportcarrière beperkingen ervaren ten aanzien van een maatschappelijke oriëntatie.

6. Aanbevelingen

Met de inzichten uit deze studie kunnen een aantal aanbevelingen worden gedaan voor de verdere ontwikkeling van het topsportbeleid waarbij de combinatie tussen de opleiding tot tennisprof en een bredere maatschappelijke oriëntatie centraal staat. De aanbevelingen zijn gebaseerd op dit onderzoek onder fulltime tennissers, maar ook andere topsporters kunnen hier voordeel uit halen.

Ondanks dat fulltime tennissers de investeringen tijdens de carrière niet als beperkend ervaren voor hun maatschappelijke oriëntatie is het aan te bevelen om meer aandacht te besteden aan een bredere ontwikkeling. Gezien het feit dat topsporters de beperkte mogelijkheden voor een maatschappelijke oriëntatie zelf niet als een probleem ervaren tijdens de sportcarrière is hier een belangrijke taak weggelegd voor sportbonden en het NOC*NSF.

Door een bredere ontwikkeling hebben fulltime tennissers na afloop van hun carrière meer mogelijkheden voor het vinden van een andere levensinvulling. Tennistalenten zetten al op jonge leeftijd stappen die gevolgen hebben voor hun verdere toekomst. De meeste fulltime tennissers die voor deze studie geïnterviewd zijn hebben een vwo-opleiding afgerond. Dit zijn toch mensen met een bepaalde potentie op andere gebieden.

Veel fulltime tennissers vinden na afloop van hun tenniscarrière werk in de tennissport. Een bredere maatschappelijke oriëntatie tijdens de tenniscarrière lijkt noodzakelijk gezien de tijd die er overheen ging voordat oud-toptennissers uiteindelijk toch in het tennis terecht kwamen. Daarnaast geldt dat zij niet erg tevreden zijn met hun huidige levensinvulling. Niet iedereen die zelf veel plezier heeft beleefd aan het beoefenen van tennis haalt voldoening uit het werken in de tennissport. Een goede tennisser hoeft niet altijd een goede tennistrainer te zijn en het trainen van veel minder getalenteerde en gemotiveerde mensen kan moeilijk zijn voor een oud-toptennisser.

Een maatschappelijke oriëntatie wordt op dit moment voornamelijk als een last gezien. Terwijl een bredere ontwikkeling juist een meerwaarde kan zijn voor de tenniscarrière. Fulltime tennissers en tennistrainers gaan er vanuit dat een bredere maatschappelijke oriëntatie de ontwikkeling van de tenniscapaciteiten niet ten goede komt. Door de éénzijdige ontwikkeling van fulltime tennissers ontstaat een éénzijdige topsportidentiteit. Volgens Brewer (1993) kan een éénzijdige topsportidentiteit tot meer problemen leiden tijdens moeilijke momenten in de sportcarrière. Deze bevinding wordt op basis van deze studie ondersteund.

Een bredere ontwikkeling zou de negatieve effecten van een éénzijdige topsportidentiteit kunnen voorkomen en kunnen zorgen voor topsporters met een stabiel zelfvertrouwen, omdat zij naast de topsportbeoefening ook nog andere dingen hebben die hun zelfvertrouwen ondersteunen. Tijdens moeilijke momenten ervaren zij dan minder spanningen. Daarnaast zou een studie, een cursus of een werkervaringsplek de topsport tijdens pieken en dalen wat kunnen relativeren. Bovendien

zouden deze activiteiten de mogelijkheden voor sociale contacten en het opbouwen van een sociaal netwerk buiten de sport kunnen ondersteunen.

Het lijkt zinvol wanneer de tennisbond en tennisscholen in samenwerking met onderwijsinstellingen zich zouden oriënteren op de mogelijkheid om een intensieve tennisaanpak te combineren met een studie, cursus of werkervaringsplek. Dit wordt een lastige stap, omdat het op dit moment niet lijkt te passen in de opvattingen die de tennisbond en tennistrainers hebben over de opleiding tot toptennisser. Het NOC*NSF zou hier een voortrekkersrol in kunnen spelen.

Fulltime tennisser ervaren veel moeilijkheden in de omgang met verlies. Als gevolg van verliespartijen neemt het zelfvertrouwen af waardoor spelers in een negatieve spiraal terecht kunnen komen. Daarom is de tennisbond gestart met een mentaal programma voor tennistalenten en ouders. Het zou goed zijn als de tennisbond deze ontwikkeling breder in zou zetten door het aanstellen van een sociaal-maatschappelijke coach. Een dergelijke coach zou een belangrijke rol kunnen spelen in de gehele tennisloopbaan. Tennistalent en toptennissers zouden beter begeleid kunnen worden bij de keuzes die zij moeten maken en aan oud-toptennissers kan ondersteuning geboden worden bij de overgang van de tenniscarrière naar een nieuwe levensinvulling.

Een sociaal-maatschappelijke coach kan een belangrijke schakel zijn in de relatie tussen ouders, tennisser en trainer. Fulltime tennissers kunnen tijdens hun tenniscarrière bij een sociaal-maatschappelijke coach terecht voor advies of het bespreken van hun problemen. Het gaat dan niet alleen om advies op tennisgebied, maar een sociaal-maatschappelijke coach kan fulltime tennissers begeleiden bij het onderhouden van sociale contacten en helpen met zoeken naar mogelijkheden voor een maatschappelijke oriëntatie.

Een sociaal-maatschappelijke coach staat niet alleen in contact met de fulltime tennisser, maar zorgt ook voor de begeleiding van ouders. Veel fulltime tennissers voelen een bepaalde druk ten opzichte van hun ouders. Een sociaal-maatschappelijke coach kan ouders meer bewust maken van hun gedrag. Daarnaast zouden tennistalenten en ouders beter voorbereid moeten worden op wat een fulltime tenniscarrière precies inhoudt. Tennistalenten kunnen dan bepaalde stappen bewuster nemen. Dit is aan te bevelen, omdat een fulltime tennisaanpak voor sommige tennistalenten en toptennisser meer een logisch vervolg is van de tot dan toe gedane investeringen dan dat er sprake is van een bewuste keuze.

Het is een taak van ouders en trainers om tennissers geen al te grote verwachtingen op te leggen en ze goed te begeleiden bij het opstellen van tennisoelen. De nadruk zou door ouders en trainers veel meer op de progressie gelegd moeten worden. Het is niet erg om te verliezen als de lange termijn maar meer in de gaten gehouden wordt. Door het stellen van realistische doelen met heldere tussenstappen kunnen teleurstellingen worden voorkomen. Het blijkt dat op het moment dat fulltime tennissers inzien dat zij hun tennisambitie niet gaan behalen de investeringen in de tenniscarrière als zwaarder worden gezien waardoor een verandering van prioriteiten kan ontstaan.

De investeringen in topsportcarrière vragen steeds meer van de topsporter. De concurrentie wordt steeds groter en het bereiken van de top wordt niet gemakkelijker. De sociaalpersoonlijke ontwikkeling en een maatschappelijke oriëntatie komen hierbij steeds meer in het geding. Volgens Bottenburg (2008), in zijn artikel over de medaillewedloop tussen landen, zijn de overheidsuitgave voor de ondersteuning van topsportbeoefening de laatste jaren steeds verder zijn gestegen, maar leidt dit niet noodzakelijkerwijs tot een toename van het aantal medailles op de Olympische spelen. De vraag waarmee hij zijn artikel beëindigd, is tekenend voor de investeringen van fulltime tennissers. For how lang do you want to be part of this game?

Literatuurlijst:

- Aidman, E & Schofield, G. (2004). Personality en individual differences in sport. In Morris, T & Summers, J. (Eds), *Sport Psychologi: theory,, applications and issues*. 2nd ed.
- Balkenende, J.P. (2007). *Open brief aan NOC/NSF*. Den Haag: Kenmerk 3046514.
- Bailli, P. & Danish, S. (1992). Understanding the career transitions of athletes. *The sports psychologist* 6: 77-98.
- Bussenmaker, J. (2007). Beleidsbrief de kracht van sport. Den Haag: VWS.
- Bloom, B.S. (1985). Generalizations about talent development. In B.S. Bloom (ed.) *Developing talent in young people* (Hoofdstuk 14, pp. 507-549). New York: Ballantine Books.
- Brewer, BW, Van Raalte, JL & Linder, DE. (1993). Athletic identity: Hercules muscles or Achilles heel?. *International journal of sport psychology*, 24 237-54.
- Bottenburg, M. Van. (2008). 'De internationale medaillededloop'. In: *Sport & Strategie*, jrg.2, nr. 1, pp. 40-41.
- Bottenburg, M. Van., Roques, C. & Smit, S. (2003) *Ontwikkelingen in het topsportklimaat in Nederland (1998-2002)*. Den Bosch: WJH Mulier Instituut.
- Boeije, H.R., Hart, H. 't & Hox, J.J. (2006). *Onderzoeksmethoden*. Boom, Amsterdam.
- Cote, J (1999). The influence of the family in the development of talent in sport. *The Sport Psychologist*, 13, 395-417.
- Cronin, M. & Mayall, D. (1998). *Sporting nationalisms: Identity Etnicity, Immigration and assimilation*. London/Portland, OR: Frank Cass.
- Ericsson, K. A., Krampe, R. T., & Tesch-Romer, C. (1993). The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance. *Psychological Review*, 100(3), 363-406.
- Horton, RS & Mack, D.E. (2000). 'Athletic identity in marathon runner: functional focus or dysfunctional commitment?' *Journal of sport behavior*, 23 (2) 101-119.
- Horsley, C. (1995). Confidence and sporting performance in T. Morris & J. Summers. *Sport psychology: theory, applications and issues*. John Wiley & sons, Australia.
- Frederick-Recascina, C.M. & Morris, T. (2004). Intrinsic en Extrinsic motivation in sport and exercise. In Morris, T & Summers, J. (Eds), *Sport Psychologi: theory, applications and issues*. 2nd ed.
- Gordan, S. & Lavalley, D. (2004). Career transitions in competitive sport. In Morris, T & Summers, J. (Eds), *Sport Psychologi: theory,, applications and issues*. 2nd ed
- KNLTB. (2004). Samen sterker Meerjaren beleidsplan 2004-2008. Almere
- KNLTB. (2007). Informatieboekje Bondsjeugdopleiding 2007 – 2008. Almere
- Taylor, M & Ogilvie, B.C. (2001). Career termination among Athletes Is there life after sports. In Williams, J.M. (Eds.), *Applied sport psychology: Personal growth to peak performance* (480-496). Mountain view: Mayfield.
- Roskam, A. (2006). *Masterplan talentontwikkeling 2006-2010*. Arnhem: NOC/NSF.

- Rossem, J.H.A. Van. (2005). *Volhouden of afhaken: Een longitudinaal onderzoek naar talentontwikkeling in de sport, met aandacht voor drop-out en toppers.*
- Schneider, W. (1993). Acquiring expertise: Determinants of exceptional performance. In K.A. Heller, F.J. Monks & H.a. Passow (Eds.), *International handbook of research and development of giftedness and talent* (pp. 311-324). Oxford: Pergamon Press.
- Starkes, J. (2000). The road to expertise: Is practise the only determinant. *International Journal of Sport Psychology*, 31, 431-451.
- Stevenson, C. L. (1999). Becoming an international athlete, Making decisions about identity. *Sociology of Sport Journal*, 21, 86-85
- Stier, J. (2007). Game, name and fame afterwards, Will I still be the same: A social psychological study of career, role exit and identity. *International review for the sociology of sport*, 42, 99-111.
- Tiessen-Raaphorst & Breedveld hoofdstuk 5 rapportage sport *Betrokkenheid: meningen, bezit, volgers, toeschouwers en vrijwilligers.*
- Wylleman, P. & Lavallee, D. (2004) A Developmental perspective on transitions faced by Athletes In M. Weiss (Ed.), *Developmental sport and exercise psychology: A lifespan perspective* (pp. 507-527). Morgantown, WV: FitnessInformation Technology.
- Yperen, N.W. Van. (1994). Jonge talentvolle voetballers: Wie halen het (niet)? *Geneeskunde en sport*, 27 (3), 92-98
- Yperen, N.W. Van (2004). 'Over vlammen en afbranden'. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de Psychologie van Prestatie, Stress en Motivatie, Rijksuniversiteit Groningen. Drukkerij C. Regenboog

Bijlage I

Topic-list Interview Fulltime tennissers:

Achtergrond:

Wie ben je?

Hoe zou je jezelf omschrijven?

Thuisituatie?

1. Tennisloopbaan

- Wanneer ben je begonnen met tennis?
  - o Waarom tennissen?
  - o Wat heeft deze keus beïnvloedt?
  - o Wanneer werd het serieus?
  - o Keuze voor toptennis? (wanneer?)

- Wat zijn de Leuke kanten aan het tennis? (positieve punten)
  - o Minder leuke kanten?(negatieve punten)

- Wat zijn je doelen? (Korte/lange termijn)
  - o Wat wil je bereiken?
  - o Wanneer is je tennisloopbaan geslaagd?

- Heb je wel eens overwogen te stoppen met je topsportcarrière?
  - o Wat was de reden om door te gaan?
  - o Zijn er mensen in je omgeving gestopt?
  - o Wat was voor hun de reden om te stoppen?

2. Trainingen

- Hoeveel uren heb je getraind in verschillende fase?(terugblik)
  - o Hoe ziet een gemiddelde week eruit? (terugblik)

- plezier in trainingen?
  - o Waar haal je voldoening/motivatie uit?
  - o Reistijd voor trainingen? (Toernooien? School/werk?)

- Hoe je relatie met je trainer?
  - o Wat is zijn stijl?

- Ben je wel eens langdurig geblesseerd geweest?
  - o Hoe voelde dat?

- o Ben je wel eens overtraint geweest?
  - o Hoe kwam dat?
  - o Door wie werd het ontdekt?
- Hoe is je relatie met je medesporters?
    - o Zie je hun als concurrenten?

3. Persoonlijke factoren?

- Topsportidentiteit
  - o Zie je jezelf als topsporter?
  - o Wat is volgens jou de definitie van een topsporter?
  - o Zie je tennis als je beroep of je hobby?
- Heb je de keuze voor topsport ooit bewust gemaakt?
  - o Wat vind je ervan om topsporter te zijn? Leukst/minst leuk?
  - o Hoe reageren mensen als je vertelt dat je topsporter bent?
  - o Wat vind je daarvan?
- Hoe ga je om met een gewonnen wedstrijd?
  - o Hoe vier je een overwinning?
  - o Hoe ga je om met verlies?
- Hoe schat je je eigen kansen/mogelijkheden in?
  - o Hoe goed vind je jezelf?
  - o Inschatting t.o.v. anderen
- Taakgericht/competitieverricht
  - o Haal je alleen voldoening uit trainingen?
  - o Is daarin verschil tussen trainingen en wedstrijden?
  - o Zie je trainingen puur als voorbereiding op wedstrijden?
  - o Stel je ook doelen tijdens trainingen?
  - o Stel je doelen voor een wedstrijd?
  - o Waar gaat het voor jou om in een wedstrijd/training?
- Hoe ga je om met druk?
  - o Voel je druk rondom toernooien?
  - o Voel je druk rondom trainingen?
  - o Van wie?

4. Sociale omgeving

- Wat is de rol van je ouders?
Trainer/vervoer/kosten/begeleiding/mentaal
  - o Hoe ervaar je rol van je ouders? (vader/moeder)
  - o Wat vinden zij ervan dat je dit doet?

- Hoe belangrijk zijn je ouders voor jou?

- Heb je broer of zussen?
  - o Wat is de rol van je broers of zussen?
  - o porten zij zelf ook?
  - o Hoe vinden zij het wat jij doet

- Wat is de rol van je vrienden?
  - o Vrienden binnen/buiten sport
  - o Hoe vinden zij het wat jij doet? (begrip)
  - o Zie je ze vaak/hoe ga je hier mee om?
  - o Hoe onderhoud je je vriendschappen?
  - o Belang vrienden?
  - o Vrienden binnen sport?

- Heb je relaties gehad met iemand?
  - o Invloed van relatie
  - o Heeft hij/zij begrip voor wat je doet?
  - o Sporter?

5. Studie/opleiding

- Volg je op dit moment een studie?
  - o Wat doe je ?
  - o Vind je leuk?
  - o Waarom doe je het?
  - o In hoeverre heeft sport jou studie/keuze beïnvloed?

- Ondervind je problemen met studie?
  - o Werkt je opleiding mee?

- Zijn trainingen aangepast aan school?
  - o Waar ligt je prioriteit?

6. Vrije tijd

- Wat doe je in je vrije tijd?
- Heb je Hobby's
- Wat doe jij tijdens toernooien als je niet speelt?
- In hoeverre houd je dan rekening met je sport?

7. Toekomst

- Hoe zie je je toekomst na je topsportcarrière?
  - o Heb je ook doelen voor na het tennis?
  - o Wat wil je verder bereiken in het leven?
  - o Wat zou je doen wanneer je niet meer kan tennissen
  - o Wat zou je doen als je niet getennist had?

8. Tennisbond/tennisschool

- Wat is rol van de tennisbond in jou carrière
  - o Wat betekenen zij voor jou?
  - o Kun je bij hen terecht met problemen?
  - o In hoeverre stimuleren ze jou in/naast tennis?
  - o Wat verwachten zij van jou?

- Vind je dat je voldoende begeleiding krijgt?
  - o Van wie krijg je begeleiding?
  - o Zou je wat willen veranderen in de begeleiding?
  - o Heb je ooit mentale begeleiding gehad?

- Wat moet er volgens jou verbeterd worden in de huidige tennisopleiding?

- *Einde interview, bedankt voor je medewerking!* -